

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE
ZÁNIK TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Iva Zachariášová

Plzeň, 2015

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ZÁNİK TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Iva Zachariášová

Studijní program: M6805 Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL.M.

Katedra trestního práva

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vytvořila zcela samostatně s využitím literatury a zdrojů informací vyjmenovaných v níže uvedeném seznamu.

V Plzni dne 28. března 2015

.....

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., LL.M. za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a připomínky, kterými přispěla k jejímu vypracování.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

LZPS.....	č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
NS.....	Nejvyšší soud ČR
PO.....	právnícká osoba
sl. trest. zák.....	zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon
SR.....	Slovenská republika
TOPO.....	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim
trest. poř.....	zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok
TŘ.....	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
TZ.....	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ÚS.....	Ústavní soud ČR
Ústava.....	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
ZSM.....	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

OBSAH

Úvod.....	1
1. Zánik trestní odpovědnosti	2
1.1. Nástin historického vývoje.....	3
1.1.1. Období let 1918 až 1945.....	3
1.1.1.1. Trestní zákon z r. 1852.....	4
1.1.2. Období let 1945 až 1960.....	7
1.1.2.1. Trestní zákon z r. 1950.....	7
1.1.3. Období let 1960 až 1993.....	9
1.1.3.1. Trestní zákon z r. 1961.....	10
1.1.4. Období let 1993 až 2015.....	12
1.2. Okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti.....	13
1.3. Trestní odpovědnost mladistvých.....	15
1.4. Trestní odpovědnost právnických osob.....	16
1.4.1. Zánik trestní odpovědnosti právnických osob.....	17
2. Účinná lítost.....	17
2.1. Účinná lítost dle TZ.....	17
2.2. Účinná lítost dle ZSM.....	21
2.3. Účinná lítost dle TOPO.....	22
2.4. Zvláštní případy účinné lítosti	24
2.4.1. Zanedbání povinné výživy.....	24
2.4.2. Daňové delikty.....	26
2.4.3. Organizovaný zločin.....	28
2.5. Úvaha de lege ferenda.....	29
2.5.1. Trestné činy související s korupcí.....	30
2.5.2. Trestné činy daňové.....	31
2.5.3. Hospodářské trestné činy.....	32
3. Promlčení trestní odpovědnosti.....	32
3.1. Promlčecí doba.....	33
3.1.1. Stavení promlčecí doby.....	34
3.1.2. Přerušení promlčecí doby.....	36
3.1.2.1. Vybrané otázky (judikatura).....	37
3.2. Vyloučení z promlčení.....	39

3.3. Promlčení dle ZSM.....	41
3.4. Promlčení dle TOPO.....	41
4. Milost prezidenta republiky.....	42
4.1. Abolice.....	43
4.1.1. Abolice a právnické osoby.....	44
4.2. Úvaha de lege ferenda.....	45
5. Další způsoby zániku trestní odpovědnosti.....	47
5.1. Zánik trestnosti přípravy a pokusu	47
5.2. Zánik trestní odpovědnosti účastníka.....	51
5.2.1. Vybrané otázky (judikatura).....	52
5.3. Smrt a prohlášení za mrtvého.....	54
6. Procesní důsledky zániku trestní odpovědnosti.....	55
6.1. Nezahájení trestního stíhání a odložení věci.....	56
6.2. Zastavení trestního stíhání.....	57
6.2.1. Přípravné řízení.....	57
6.2.2. Řízení před soudem (v prvním stupni).....	58
6.2.3. Odvolací řízení.....	58
6.3. Zproštění obžaloby.....	59
6.4. Neuložení trestu.....	59
6.5. Shrnutí.....	60
7. Komparace s vybranou zahraniční úpravou.....	60
7.1. Slovensko.....	60
7.1.1. Změna zákona (Zmena zákona).....	61
7.1.2. Účinná lítost (Účinná ľútosť).....	62
7.1.3. Promlčení (Premlčanie trestného stíhania).....	65
7.1.3.1. Promlčení u mladistvých.....	66
7.1.4. Další způsoby zániku trestnosti.....	67
7.1.5. Milost prezidenta republiky.....	67
7.1.6. Procesní důsledky zániku trestnosti.....	69
7.1.7. Shrnutí.....	70
Závěr.....	72
Resumé.....	74
Seznam použitých pramenů	

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala zánik trestní odpovědnosti. Dle mého názoru jde o téma velmi zajímavé a veřejností, ale i odborníky neprávem opomíjené. Mým cílem je pokusit se o shrnutí této problematiky, tak aby byl dán ucelený a srozumitelný obraz o jednotlivých okolnostech způsobujících zánik trestní odpovědnosti. Má práce by měla sloužit jako zdroj informací nejen pro kolegy z řad studentů právnické fakulty, ale i pro širší laickou veřejnost, která nemá o některých institutech (např. účinné lítosti) žádné nebo minimální povědomí.

Ve své práci se zabývám nejen platnou právní úpravou, ale i drobným exkursem do historie jednotlivých institutů. Nejprve jsem se snažila vymezit základní pojmy týkající se dané problematiky a stručně charakterizovat důvody způsobující zánik trestní odpovědnosti. Následují kapitoly, které se zabývají jednotlivými okolnostmi způsobujícími zánik trestní odpovědnosti a jejich právní úpravou s odkazem na judikaturu českých soudů. Následně jsem se věnovala procesním důsledkům vzniku a aplikace těchto institutů. Práce je ukončena stručnou komparací české (trestně)právní úpravy s právním řádem Slovenské republiky.

Na úvod je třeba vymezit několik základních pojmů. Prvním z nich je "trestní odpovědnost". Trestní odpovědností rozumíme povinnost pachatele strpět sankci (stanovenou trestním zákonem) za jím spáchaný trestný čin. Trestní odpovědnost je tedy typem právní odpovědnosti, se kterou jsou vždy spojeny trestněprávní důsledky plynoucí ze spáchání trestného činu. Od trestní odpovědnosti je třeba odlišovat pojem "trestnost". Tyto pojmy jsou často zaměňovány, resp. staveny na roveň, a to i v odborné literatuře. Podle Šámala rozumíme trestností činu možnost odsoudit pachatele za spáchání daného trestného činu (tj. možnost uznat ho vinným a uložit mu trest). Trestnost tedy charakterizuje čin jako čin soudně trestný. Trestností rozumíme důsledek trestní odpovědnosti. Z uvedeného vyplývá, že trestní odpovědnost se vztahuje vždy k osobě pachatele, zatímco trestnost k jeho činu (mluvíme tedy o trestní odpovědnosti pachatele a o trestnosti činu).¹ Vedle pojmu trestní odpovědnost se dříve používaly i jiné pojmy jako např. přičitatelnost².

---

¹ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 46-47

² K tomu srovnej § 8 TOPO - přičitatelnost jednání právnické osobě

1. ZÁNÍK TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Spácháním trestného činu vzniká mezi pachatelem tohoto činu a státem trestněprávní vztah, jehož obsahem je právo (a zároveň povinnost) státu na potrestání pachatele a povinnost pachatele strpět uložení a výkon trestu. Skutečnost, že jsou splněny podmínky trestní odpovědnosti, ještě nemusí znamenat, že pachatel trestného činu bude za jeho spáchání k odpovědnosti pohnán. Pomineme-li případy, kdy čin nevyjde vůbec najevo, mohou nastat případy, kdy čin sice vyjde najevo, ale zároveň nastanou okolnosti, které způsobí zánik již vzniklé trestní odpovědnosti pachatele a z ní vyplývající trestnosti činu. Pak je pachatel (přestože se dopustil trestného činu) beztrestný. Tyto okolnosti jsou teorií označovány jako důvody zániku trestní odpovědnosti.

Důvody zániku trestní odpovědnosti jsou považovány za tzv. negativní podmínky trestnosti.³ Orgány činné v trestním řízení k nim přihlíží *ex offio* (z úřední povinnosti). Jde o okolnosti, které nastanou v mezidobí od okamžiku spáchání trestného činu do okamžiku, kdy vydaný odsuzující rozsudek za tento trestný čin nabyde právní moci, a které způsobí, že zanikne (jednou provždy) právo státu potrestat pachatele. Zaniká nejen právo státu na potrestání pachatele (tj. vyslovení viny⁴ a uložení trestu), ale i tomuto právu odpovídající povinnost pachatele strpět uložení a výkon trestu. Pachatel se tedy dopustil trestného činu, ale v důsledku určitých okolností trestnost jeho činu dodatečně zanikla.

Tyto okolnosti je nutné odlišovat od okolností vylučujících protiprávnost, které způsobují, že určitý čin není od počátku trestným. To znamená, že konkrétní čin (jinak trestný) není v důsledku určité okolnosti, která nastala před jeho spácháním, v tomto konkrétním případě trestným činem. Jinak řečeno pachatel tohoto činu jinak trestného je v daném případě od počátku beztrestný. Nedopustil se (a ani se dopustit nemohl) protiprávního jednání, jeho jednání bylo od počátku dovolené. Na rozdíl od okolností způsobujících zánik trestní odpovědnosti, kdy podmínky trestní odpovědnosti byly naplněny, jednání pachatele bylo protiprávní, ale v důsledku určitých okolností (nastalých po spáchání protiprávního jednání) došlo k zániku trestní odpovědnosti pachatele za jím spáchaný trestný čin.

---

³ Solnař, V., Císařová, D., Fenyk, J. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vyd.* Praha: Orac, 2003, s. 417

⁴ Vyjma případů uvedených v § 11 odst. 3 a § 227 TŘ, kdy pachatel trvá na projednání věci (podrobněji viz kapitola č. 6 - procesní důsledky)

Vedle toho existují okolnosti, které vedou k zániku práva státu na vykonání uloženého trestu. Na rozdíl od okolností způsobujících zánik trestní odpovědnosti, nastávají okolnosti způsobující zánik výkonu trestu až po právní moci rozsudku, kterým byl pachatel uznán vinným a odsouzen k výkonu trestu. Není pochyb o tom, že se pachatel dopustil protiprávního jednání, toto jednání naplnilo znaky některého trestného činu, soud uznal pachatele vinným ze spáchání tohoto trestného činu, byl mu uložen odpovídající trest, avšak v důsledku určité okolnosti, která nastala až po pravomocném uložení tohoto trestu, došlo k zániku práva státu na jeho výkon. Odsuzující rozsudek stále existuje, trestní odpovědnost pachatele není dotčena, pachatel byl uznán vinným, ale trest nelze vykonat.

Odlišení okolností způsobujících zánik trestní odpovědnosti a okolností způsobujících zánik výkonu trestu může komplikovat (na rozdíl od okolností vylučujících protiprávnost) skutečnost, že některé z jejich institutů mají shodné názvy. K zániku v obou případech dochází v důsledku smrti pachatele, udělení milosti prezidentem republiky a promlčením.

1.1. NÁSTIN HISTORICKÉHO VÝVOJE

Historický vývoj českých zemí a s ním spojený vývoj českého práva je velmi bohatý a rozsáhlý, a tudíž zdaleka přesahuje možnosti a náplň této práce. Přesto si myslím, že je třeba zmínit alespoň stručný nástin dějin a vývoje (trestního) práva na našem území, který nám dokreslí vývoj a význam zániku trestní odpovědnosti a jeho jednotlivých institutů. Jako počátek našeho historického výkladu jsem zvolila r. 1918, který je bezesporu jedním z nejdůležitějších mezníků v našich dějinách.

1.1.1. Období let 1918 až 1945

Vznik Československé republiky v r. 1918 vyvolal (mimo jiné) otázku, jaké právo bude platit na území nového státu. Odpovědí byla tzv. recepční norma (zákon č. 11/1918 Sb.), jejímž účelem bylo zejm. zachovat právní kontinuitu, aby nenastaly zmatky a byl umožněn nerušený přechod k novému státnímu zřízení. Na základě recepční normy bylo recipováno dosavadní právo (tj. zemské a říšské zákony zůstaly v platnosti). Vedle právního řádu tak byla recipována i jeho dvojkolejnost, kdy na území Československa i nadále platilo dvojí právo. V oblasti trestního práva to byl zejména: trestní zákon z r. 1852 *"o zločinech, přečinech a*

přestupcích" a trestní řád z r. 1873 (v Čechách a na Moravě), uherský trestní zákon z r. 1878, zákon o přestupcích z r. 1879 a trestní řád z r. 1896 (na Slovensku a Podkarpatské Rusi).

Tato situace měla být pouze dočasnou, po celou dobu trvání "první republiky" docházelo, nejen v trestním právu, k unifikačním snahám⁵ (bylo dokonce zřízeno ministerstvo unifikací), které však vyšly naprázdno. Další vývoj přerušil Hitler a jím nastolený Protektorát Čechy a Morava.⁶ Toto období (od března 1939 do května 1945) je považováno za "dobu temna", dochází k degradaci práva a trestní právo je používáno (či spíše zneužíváno) k zastrašování a persekuci obyvatelstva Protektorátu.

Trestněprávní normy obsahovala i řada zvláštních zákonů (např. zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. z. a n.).⁷

Za největší přínos předmnichovského období v oblasti trestního práva můžeme označit zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Byl prvním samostatným zákonem upravujícím otázku mladistvých, zaváděl pojmy "mladistvý" (tj. osoba od 14 do 18 let) a "provinění". V mnoha ohledech se podobal dnešní úpravě v ZSM. V důsledku politických událostí a vývoje na území Československa však neměl dlouhého trvání.

1.1.1.1. Trestní zákon z r. 1852

Trestní zákon z r. 1852 (č. 117/1852 ř. z.) byl v podstatě "pouze" novelizací trestního zákona z r. 1803, který byl na svou dobu vynikajícím dílem. Nový zákon na rozdíl od starého upravuje pouze hmotné právo, procesní úpravu ponechal zvláštnímu zákonu. Přichází s novým dělením trestných činů na zločiny, přečiny a přestupky. Původně měl celoříšskou platnost (v Uhrách platil až do r. 1878). Jeho předností byly přesné a stručné formulace, odstupňování trestných činů dle nebezpečnosti pro společnost a přesné vymezení trestů (zakotvuje zásady nullum

---

⁵ V roce 1926 byl zveřejněn návrh trestního zákoníku ("*Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*"), v důsledku politické situace v Národním shromáždění však neměl šanci na úspěch. Vedle této tzv. profesorské osnovy trestního zákona byla v předmnichovském období vytvořena také tzv. úřednická osnova trestního zákona, i ona však sdílela osud své předchůdkyně. V oblasti trestního práva procesního vyvrcholily unifikační snahy návrhem trestního řádu z r. 1929, ani on však nebyl přijat.

⁶ Podrobněji viz Vlček, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 36 až 42

⁷ Stručný přehled viz Vlček, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 37 a následující

crimen sine lege a nulla poena sine lege).⁸ Vzhledem k politickému vývoji platil na našem území (přes všechny rekodifikační snahy) téměř 100 let.

Trestní zákon byl systematicky rozdělen na dva díly – díl I. o zločinech a díl II. o přečinech a přestupcích. Díl první (o zločinech) upravoval zánik trestní odpovědnosti v hlavě dvacáté sedmé ("*O pomíjení zločinů a trestů*"). Podle § 223 zločin pomíjí smrtí zločincovou; vystálým trestem; prominutím trestu a promlčením. Prominutím trestu bylo myšleno udělení milosti hlavou státu. Promlčení bylo upraveno v § 227 až 232. Promlčecí doba byla stanovena v délce 20 let (u zločinů, za něž se ukládá trest doživotního žaláře), 10 let (u zločinů, za něž se ukládá trest v délce od 10 do 20 let) a 5 let (u ostatních zločinů). Promlčení se přerušovalo, obdobně jako dnes, pokud byly vůči pachateli provedeny určité (vyšetřovací) úkony směřující k jeho stíhání. Zákon upravoval i vyloučení z promlčení. Podle § 231 se promlčovaly zločiny, za něž byl ukládán trest smrti. Z uvedeného je zřejmé, že úprava promlčení byla v podstatě obdobná jako dnes. Zásadním rozdílem však bylo to, že promlčení svědčilo pouze tomu, kdo splnil zákonné podmínky stanovené v § 229. Podle tohoto ustanovení promlčení prospívá jen tomu, kdo:

- a) ze zločinu již žádného užitku v rukou nemá;
- b) také, pokud toho povaha zločinu dopouští, podle své možnosti náhradu dal;
- c) ze zemí těchto neuprchl;
- d) po lhůtu k promlčení stanovenou žádného zločinu již se nedopustil.

V § 232 byla zakotvena zvláštní úprava promlčení u osob mladších dvaceti let, kdy se u zločinů, za něž se ukládal trest smrti nebo doživotního žaláře, počítala promlčecí doba dle zločinů, za něž se ukládal trest v délce 10 až 20 let (tj. v podstatě promlčecí doba poloviční – 10 let).

Díl druhý (o přečinech a přestupcích) pak upravoval zánik trestní odpovědnosti v hlavě čtrnácté ("*O pomíjení přečinů a přestupků i jich trestů*"). Podle § 526 se přečiny a přestupky i jejich tresty pomíjejí smrtí viníkovou; výkonem trestu; prominutím trestu a promlčením. Promlčecí doba byla stanovena v délce 3 měsíce, 6 měsíců a 1 rok podle závažnosti trestu ukládaného za daný přečin nebo

---

⁸ Podrobněji viz Malý, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4 vyd. Praha: Leges, 2010

přestupek (§ 532). Ostatní úprava byla obdobná jako v případě zločinů. I po pachateli přečinů a přestupků, který se chtěl dovolat promlčení, bylo vyžadováno splnění dalších podmínek (§ 531):

- a) z přečinu či přestupku již žádného užítka v rukou míti; mimo to nutno, aby
- b) pokud toho povaha trestného činu dopouští, náhradu byl učinil, kteréžto podmínky tedy při přečinech a přestupcích proti bezpečnosti cti potřebí není, a
- c) aby se ve lhůtě k promlčení ustanovené ani zločinu, ani přečinu nebo přestupku nebyl dopustil.

K zániku trestní odpovědnosti pachatele podle trestního zákona z r. 1852 tak mohlo dojít z důvodu smrti pachatele, v důsledku udělení milosti nebo promlčením - tyto důvody zániku trestnosti jsou označovány jako obecné důvody, neboť se vztahují na všechny trestné činy (resp. zločiny, přečiny a přestupky), které jsou obsaženy v trestním zákoně. Vedle toho trestní zákon obsahoval i tzv. zvláštní důvody zániku trestnosti, které se vázaly pouze k úzké skupině vybraných trestných činů. Mezi zvláštní důvody jsou zařazovány instituty udání, odpuštění a účinná lítost.⁹

Udání se vztahovalo pouze k přestupku hraní hazardních her (§ 522 ř. z.). Dosáhnout beztrestnosti pomocí odpuštění mohli pachatelé pouze u tzv. soukromožalobních sporů (kdy žalobcem byl poškozený). Účinná lítost se vztahovala pouze k úzké skupině konkrétně vymezených trestných činů, obecnou úpravu účinné lítosti zákon neupravoval. V zákoně můžeme najít dvě podoby účinné lítosti - buď pachatel dobrovolně nahradí již způsobenou škodu, anebo odvrátí hrozící škodu. Konkrétně byla účinná lítost upravena u trestného činu souboje, žhářství, krádeže a zpronevěry. Vlastní speciální úpravu účinné lítosti a její aplikace zakotvovaly i jiné (vedlejší) trestní zákony - např. zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb.

Vedle několika novel byl trestní zákon doplněn také řadou tzv. vedlejších trestních zákonů (např. patent o zbraních, tiskový zákon z r. 1862, zákon o tuláctví z r. 1873, apod.).¹⁰

---

⁹ Podrobněji viz Prušák, J. *Rakouské právo trestní: Díl všeobecný*. Praha: Všehrad, 1912

¹⁰ Stručný přehled viz Vlček, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 37 a následující

1.1.2. Období let 1945 až 1960

Pro období po osvobození v r. 1945 je charakteristické tzv. retribuční zákonodárství (retribuční dekrety prezidenta republiky) a retribuční soudnictví (Národní soudy v Praze a Bratislavě, lidové soudy). Ústavním dekretem o obnovení právního pořádku (z r. 1944) byly právní předpisy přijaté v době okupace zrušeny, tím byl v podstatě "obnoven" (až na pár výjimek) právní stav panující před druhou světovou válkou.¹¹

Po událostech února 1948 byla přijata řada trestních zákonů na ochranu nových poměrů, jež měly výrazně represivní charakter (zejm. znárodňovací dekrety, zákony na ochranu hospodářství, apod.). Nadále platil trestní zákon z r. 1852 a trestní řád z r. 1873 (resp. z r. 1878/9 a z r. 1896 na Slovensku). Novým poměrům však nevyhovovalo staré "buržoazní" právo, proto byla v r. 1948 usnesením vlády zahájena tzv. právnícká dvouletka, jejímž úkolem bylo vytvoření návrhů nejvýznamnějších kodexů napříč právním řádem. V červenci 1950 pak Národní shromáždění schválilo návrhy čtyř trestněprávních předpisů - trestního zákona, trestního řádu, trestního zákona správního a trestního řádu správního.¹²

1.1.2.1. Trestní zákon z r. 1950

Třídní charakter trestního zákona (č. 86/1950 Sb.) vyplýval přímo jeho z textu. Účelem zákona (dle § 1) byla ochrana lidově demokratické republiky, její socialistické výstavby, zájmů pracujícího lidu a jednotlivce, a dále výchova k dodržování pravidel socialistického soužití. Z uvedeného vyplývá, že na prvním místě byly zájmy lidově demokratické republiky a teprve až na konci žebříčku byly zájmy jednotlivce. Tomu odpovídalo i systematické zařazení jednotlivých hlav ve zvláštní části trestního zákona. Trestní zákon z r. 1950 byl zákonem unifikačním. Nejenže zavedl trestněprávní úpravu platnou pro celé území československého státu, zároveň sjednotil i trestní právo obecné, vojenské a pro mládež.

Zásadní změnou byl přechod od formálního pojetí trestného činu k pojetí materiálnímu podle socialistického vzoru (československé právo však nikdy

¹¹ Podrobněji viz Vlček, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 42 až 48

¹² K tomu srovnej např. Bobek, M., Molek, P. Šimíček, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 559 a následující

neopustilo zásadu nullum crimen, nulla poena sine lege, tudíž šlo spíše o pojetí materiálně-formální). § 2 trestního zákona zaváděl požadavek nebezpečnosti činu pro společnost - jako materiálního znaku trestného činu. Definicí "nebezpečnosti" však neuváděl. Trestný čin byl definován jako společensky nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil. Bylo upuštěno od třídění deliktů, trestní zákon znal pouze jeden delikt - trestný čin.

§ 5 trestního zákona zaváděl trestnost pokusu. Podle třetího odstavce nebyl pokus trestný, upustil-li pachatel dobrovolně od způsobení výsledku uvedeného v zákoně. Příprava trestná nebyla.

Trestní odpovědnost účastníka byla založena na zásadě osamostatnění účastenství, byla tudíž nezávislá na trestní odpovědnosti (hlavního) pachatele. Zákon znal pouze dvě formy účastenství – návod a pomoc. Podle § 7 odst. 5 není účastník trestný, zabránil-li dobrovolně tomu, aby se ten, kdo byl naváděn nebo komu bylo pomáháno, dopustil trestného činu.

Zánik trestnosti a trestu upravoval zákon v hlavě páté. Okolnostmi způsobujícími zánik trestnosti byly účinná lítost (§ 64), zánik nebezpečnosti činu pro společnost (§ 64a) a promlčení trestního stíhání (§ 65).

Obecná úprava účinné lítosti byla obdobná jako dnes. § 64 odst. 1 obsahoval taxativní výčet trestných činů, u kterých lze účinnou lítost aplikovat. Výčet je mnohem užší než dnes, jde zejm. o trestné činy proti republice (velezrada, podvracení republiky, teror, záškodnictví, sabotáž, vyzvědačství, ohrožení státního tajemství, válečné škůdnictví, atd.) a trestné činy obecně ohrožující (spolčení, obecné ohrožení, ohrožení provozu obecně prospěšných zařízení, šíření nakažlivých chorob, ohrožení zdraví závadnými potravinami a jinými potřebami, apod.).

Vedle obecné úpravy účinné lítosti nalezneme v trestním zákoně i zvláštní případy účinné lítosti u trestných činů podplácení a nepřímého úplatkářství (§ 184) a zanedbání povinné výživy (§ 211).

Promlčecí doba byla stanovena v délce 20 let (u trestných činů s trestem smrti nebo odnětím svobody na 25 let), 10 let (u trestných činů s horní hranicí trestu odnětí svobody nejméně 10 let), 5 let (u trestných činů s horní hranicí trestu odnětí svobody nejméně 3 léta) a 3 roky (ostatní trestné činy). Zákon stanoví, že

do promlčecí doby se nezapočítává doba, po kterou nebylo možné postavit pachatele před soud pro zákonnou překážku, nebo proto, že úmyslně mařil trestní stíhání (stavení promlčecí doby). Úprava přerušení promlčecí doby byla obdobná jako dnes.

Nová právní úprava nenavázala na prvorepublikový zákon o soudnictví nad mládeží. Zvláštní úprava trestání mladistvých byla upravena ve zvláštním oddíle trestního zákona (§ 56 až 63). Nešlo však o ucelený a specializovaný systém soudnictví pro mladistvé.¹³ Za mladistvého byla považována osoba, která dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok věku.

Trestní zákon z r. 1950 byl dvakrát novelizován (v r. 1956 a 1957). Rozsáhlá novela z r. 1956 zavedla mimo jiné nový důvod zániku trestnosti - zánik nebezpečnosti činu pro společnost. Podle této úpravy trestnost činu zaniká, „*jestliže nebezpečnost činu pro společnost již pominula*“ (§ 64a).

Z textu trestního zákona vyvodíme, že k zániku trestní odpovědnosti (trestnosti) docházelo z důvodu účinné lítosti, zániku nebezpečnosti činu pro společnost, promlčení trestního stíhání, zániku trestnosti pokusu a zániku trestnosti účastenství.

Další důvody zániku trestnosti, pak můžeme dovodit z textu trestního řádu z r. 1956. Ten upravoval v § 6 nepřipustnost trestního stíhání z důvodu udělení milosti či amnestie prezidentem republiky (písm. a) a proti tomu, kdo zemřel (písm. d).

Důsledkem zániku trestnosti bylo zastavení trestního stíhání (prokurátorem v přípravném řízení, soudem v rámci předběžného projednání obžaloby, příp. v řízení odvolacím). V hlavním líčení soud zprostil obžalovaného obžaloby (zanikla-li trestnost činu) nebo zastavil trestní stíhání (pokud nastaly okolnosti dle § 6).¹⁴

1.1.3. Období let 1960 až 1993

Další významná kodifikační vlna nastala po přijetí nové ústavy z r. 1960. Výsledkem byl i nový trestní zákon z r. 1961 a trestní řád z r. 1961 (platný dodnes).

---

¹³ Bobek, M., Molek, P., Šimíček, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 563

¹⁴ K tomu srovnej zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Postupem doby byla přijata řada tzv. vedlejších zákonů trestněprávních. Nejvýznamnější změny ovlivňující trestní zákon z r. 1961 přišly v letech 1969 až 1973 v souvislosti s federalizací státu a následným obdobím tzv. normalizace.¹⁵

1.1.3.1. Trestní zákon z r. 1961

Trestní zákon (č. 140/1961 Sb.) byl taktéž založen na materiálním pojetí trestného činu. Byla zavedena trestnost přípravy trestného činu jako obecné formy trestné činnosti (tj. u všech trestných činů). Nově bylo upuštěno od zásady osamostatnění účastenství a zavedena akcesorita účastenství.

Podle § 7 odst. 3 (resp. § 8 odst. 3) trestnost přípravy a trestnost pokusu zaniká, pokud pachatel dobrovolně upustil od dalšího jednání směřujícího k dokonání trestného činu, a zároveň odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy (pokusu), nebo učinil oznámení příslušnému orgánu v době, kdy mohlo být toto nebezpečí ještě odstraněno.

Zánik trestnosti účastenství zákon výslovně neupravuje. Zánik trestní odpovědnosti účastníka se tak dovozoval analogicky z ustanovení o zániku trestnosti přípravy a pokusu (§ 7 a 8).

Zánik trestnosti a trestu upravoval trestní zákon v hlavě páté. Rozlišoval zánik trestnosti z důvodu zániku nebezpečnosti trestného činu pro společnost (§ 65), účinné lítosti (§ 66) a promlčení trestního stíhání (§ 67 a násl.).

Podle § 65 zaniká trestnost činu, který byl v době spáchání pro společnost nebezpečný, jestliže vzhledem k změně situace anebo vzhledem k osobě pachatele pominula nebezpečnost trestného činu pro společnost.

Úprava účinné lítosti je stejná (jako v zákoně z r. 1950), pouze byl rozšířen taxativní výčet trestných činů¹⁶.

Promlčecí doba byla stanovena v délce 20 let (u výjimečného trestu), 12 let (je-li horní hranice trestu odnětí svobody nejméně 10 let), 5 let (je-li horní hranice trestu odnětí svobody nejméně 3 roky) a 3 roky (ostatní trestné činy). Úprava přerušení promlčecí doby je obdobná jako dnes. Do promlčecí doby se nezapočítává doba, po kterou nebylo možné pachatele postavit před soud pro

¹⁵ Podrobněji viz Vlček, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 51 až 53

¹⁶ K tomu srovnej § 66 trestního zákona (č. 140/1961 Sb.) a § 64 odst. 1 zákona (č. 86/1950 Sb.)

zákonnou překážku, doba, po kterou se pachatel zdržoval v cizině, a zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 67). Vyloučení z promlčení bylo upraveno v § 67a následovně:

- a) trestné činy uvedené v hlavě desáté, s výjimkou trestného činu podle § 261,
- b) trestný čin teroru (§ 93), teroristického útoku (§ 95), obecného ohrožení (§ 179 odst. 2, 3), vraždy (§ 219), ublížení na zdraví [§ 221 odst. 2 písm. b), odst. 3 a odst. 4, § 222], omezování osobní svobody (§ 231 odst. 3), zbavení osobní svobody (§ 232), zavlčení do ciziny (§ 233) a porušování domovní svobody (§ 238 odst. 2), pokud byly spáchány za takových okolností, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva,
- c) trestný čin podle § 1 zákona č. 165/1950 Sb., na ochranu míru,
- d) jiné trestné činy spáchané v době od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně deset let, pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a buď byly spáchány veřejnými činiteli anebo byly spáchány v souvislosti s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských.

Trestní zákon z r. 1961 byl několikrát novelizován. Novelou z r. 1969 bylo vyloučeno promlčení trestního stíhání a trestu u některých dalších trestných činů.¹⁷

Zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých upravovala až do r. 2004, kdy nabyl účinnosti ZSM, hlava sedmá trestního zákona.

Trestněprávní normy obsahovala i řada zvláštních zákonů (zejm. zákon o přečinech č. 150/1969 Sb.).¹⁸

Trestní zákon z r. 1961 tedy upravoval (shodně s TZ) zánik trestní odpovědnosti (trestnosti) z důvodu účinné lítosti, promlčení a zánik trestnosti přípravy a pokusu. Navíc upravoval zánik trestnosti z důvodu zániku nebezpečnosti trestného činu pro společnost, naopak neupravoval zánik trestnosti účastenství.

¹⁷ Podrobněji viz zákon č. 148/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon

¹⁸ K tomu srovnej Bobek, M., Molek, P., Šimíček, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 572

Z textu trestního řádu z r. 1961 (který platí, ve značně novelizovaném znění, dodnes) můžeme dovodit zánik trestní odpovědnosti na základě milosti prezidenta republiky, nebo z důvodu smrti pachatele.

1.1.4. Období let 1993 až 2015

Po rozpadu ČSFR a vzniku samostatné České republiky (k 1. 1. 1993) zůstaly nadále v platnosti na základě tzv. recepčního zákona (ústavní zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky) právní předpisy platné v den zániku ČSFR na území České republiky.

Trestní zákoník z r. 1961 tak zůstal v platnosti i po r. 1993. V letech 1990 až 2007 byl několikrát novelizován, za účelem odstranění prvků totalitního státu, komunistické ideologie a třídního pojetí. Přestože došlo k postupné demokratizaci a modernizaci trestního zákoníku, jeho úprava byla nadále nevyhovující a příliš represivní.¹⁹ Nejvýraznější změnou z tohoto období bylo přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který po více než 70 letech vyčlenil úpravu trestního soudnictví nad mládeží do samostatného zákona, a tím zavedl ucelený a samostatný systém trestního soudnictví pro mládež.

Po téměř desetiletém snažení o vytvoření nového moderního zákoníku nabyt dne 1. 1. 2010 účinnosti nový trestní zákoník (č. 40/2009 Sb.). První zásadní změnou nové úpravy (od které se odvíjejí další změny) je přechod od formálně-materiálního pojetí trestného činu k pojetí formálnímu. Důvodem byla snaha o zvýšení jednotnosti při výkladu a aplikaci TZ a posílení rovnosti lidí před zákonem. Formální pojetí trestného činu vede k přesnějšímu vymezení jednotlivých skutkových podstat, aniž by byly kazuistické. Odráží v sobě také dělbu moci, když vymezení trestných činů v celém rozsahu ponechává na moci zákonodárné (Parlament ČR) a moci soudní ponechává jen posuzování, zda byly jednáním konkrétního pachatele naplněny znaky trestného činu. Na rozdíl od předchozí úpravy, kdy s ohledem na materiální znak trestného činu byly soudy (resp. orgány činné v trestním řízení) oprávněny posoudit jednání pachatele, jež naplnilo zákonné (formální) znaky trestného činu, tak, že nejde o trestný čin s ohledem na nenaplnění jeho materiální stránky (nebezpečnosti činu pro

---

¹⁹ K tomu srovnej důvodovou zprávu k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupné v Systému ASPI.

společnost). To vedlo k nejednotnosti rozhodování, a tím k narušení právní jistoty. Bylo zde i značné riziko libovůle.²⁰

Tato změna se projevila mimo jiné i v oblasti zániku trestní odpovědnosti. Z nového trestního zákoníku tak bylo vypuštěno ustanovení upravující problematiku zániku nebezpečnosti činu pro společnost (§ 65). Tento nejobecnější důvod zániku trestnosti byl důsledkem aplikace materiálního korektivu a měl vůči ostatním speciálním důvodům zániku trestnosti podpůrné postavení²¹. V praxi však nebyl příliš využíván.

V oblasti trestního práva procesního nadále platí trestní řád z r. 1961, ve znění pozdějších předpisů. Již několik let je připravována rekodifikace trestního řádu, která by snad měla v "nejbližší" době konečně dospět k závěru.

Tolik k historickému nástinu problematiky, dále se již budeme věnovat platné právní úpravě (tj. úpravě trestního zákoníku z r. 2009 ve znění pozdějších předpisů).

1.2. OKOLNOSTI ZPŮSOBUJÍCÍ ZÁNÍK TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Zánik trestní odpovědnosti pachatele znamená, že vůči němu nelze vyvozovat trestněprávní důsledky spojené se spácháním trestného činu, typické pro jeho postih. Neznamená to však, že se pachatelův čin nestal (čin byl spáchán, nemůže jen tak "zmizet ze světa"). Tudíž lze vůči pachateli vyvozovat některé mimotrestní důsledky - např. čin může být podkladem povinnosti k náhradě škody, vrácení bezdůvodného obohacení, apod., ale i některé trestněprávní důsledky - např. je možné uložit ochranné opatření ve formě zabránění věci (dle § 101 odst. 1 písm. a/ TZ).²²

Dojde-li k zániku trestnosti činu, nelze pachatele ohledně tohoto činu považovat za recidivistu, poněvadž chybí formální podmínka recidivy. K činu však lze přihlížet při hodnocení osobnosti pachatele.

---

²⁰ Šámal, P. in Stočesová, S. a kol. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 8 a 9

²¹ Solnař, V., Císařová, D., Fenyk, J. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vyd.* Praha: Orac, 2003, s. 418

²² Púry, F. in Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 439

U trestních zákonů platí zákaz retroaktivity k tíži pachatele. S tím souvisí zásada, že trestní zákony nepůsobí nazpět, a tudíž se použije zásadně toho zákona, který byl účinný v době spáchání trestného činu. Výjimku tvoří případ, kdy je použití pozdějšího zákona pro posouzení trestnosti činu pro pachatele příznivější.²³ Při posuzování, která právní úprava je pro pachatele příznivější, je vždy třeba posuzovat trestní zákon jako celek (všechna jeho ustanovení), ne pouze jednu konkrétní část. Trestním zákonem je míněn nejen trestní zákoník, ale i všechny ostatní trestní zákony (srov. § 110 TZ) a další zákony, na které TZ odkazuje. Časovou působnost zákona (dle § 2 TZ) jsou povinny posoudit všechny orgány činné v trestním řízení (tj. nejen soud, ale i státní zástupce a policejní orgán), které v dané věci rozhodují.²⁴ K prolomení této zásady došlo např. v rámci § 34 zákona o soudní rehabilitaci (č. 82/1968 Sb.) nebo § 29 zákona o soudní rehabilitaci (č. 119/1990 Sb.).

Existuje celá řada možností, jak třídit okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti. Zákonná úprava neobsahuje úplný výčet těchto okolností ani jejich systematické zařazení. TZ hovoří v hlavě IV "*Zánik trestní odpovědnosti*" pouze o účinné lítosti (§ 33) a promlčení trestní odpovědnosti (§ 35). Další způsoby zániku trestní odpovědnosti proto musíme dovozovat z jiných částí TZ (trestnost pokusu a přípravy, účastenství) nebo dalších právních předpisů (milost prezidenta republiky - čl. 62 a 63 Ústavy, smrt pachatele - TŘ). Zvláštní zákony (ZSM a TOPO) pak doplňují a specifikují podmínky uplatnění obecné úpravy zániku trestní odpovědnosti dle TZ.

Jelínek rozlišuje čtyři základní skupiny důvodů zániku trestní odpovědnosti - obecné důvody zániku trestní odpovědnosti dle TZ, obecné důvody zániku trestní odpovědnosti dle ZSM, obecné důvody zániku trestní odpovědnosti dle TOPO a zvláštní případy zániku trestní odpovědnosti. Mezi obecné důvody řadí účinnou lítost a promlčení trestního stíhání. Zvláštními případy jsou zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu, zánik trestnosti účastenství, smrt pachatele,

---

²³ K tomu srovnej čl. 40 odst. 6 LZPS: "*trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; pozdější zákon se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější*"

²⁴ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 45 a 46

milost prezidenta republiky a případy zániku trestní odpovědnosti uvedené ve zvláštní části TZ (§ 197, § 242 a § 362).²⁵

Já ve své práci rozdělila jednotlivé okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti do čtyř kapitol - účinná lítost, promlčení trestní odpovědnosti, milost prezidenta republiky a další okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti. Poslední kapitola je členěna na podkapitoly - zánik trestnosti přípravy a pokusu, zánik trestní odpovědnosti účastníka a smrt pachatele. Zvláštní případy účinné lítosti jsem zařadila jako podkapitolu účinné lítosti. Stejně tak jednotlivé odlišné úpravy účinné lítosti a promlčení dle zvláštních zákonů (ZSM a TOPO) jsou zařazeny jako podkapitoly obecné úpravy účinné lítosti, resp. promlčení trestní odpovědnosti.

1.3. TRESTNÍ ODPOVĚDNOST MLADISTVÝCH

Základním právním předpisem, který upravuje trestní odpovědnost a soudnictví ve věcech osob mladších osmnácti let, je zákon o soudnictví ve věcech mládeže (č. 218/2003 Sb.). Svou povahou je lex specialis nejen k TZ, ale i k TŘ (obsahuje normy trestněprávní i trestněprocesní), TZ a TŘ se použijí subsidiárně.

Rozdílná právní úprava trestní odpovědnosti a trestání mladistvých a dospělých pachatelů je dána zejména nižší rozumovou a mravní vyspělostí mladistvých a větší možností jejich převýchovy. Je tudíž kladen důraz na osobní poměry mladistvého a výchovný charakter ukládaných opatření (represivní funkce trestního práva má spíše podpůrný charakter, důraz je kladen na prevenci a převýchovu). Soudnictví ve věcech mládeže je založeno na principech tzv. restorativní justice (tj. obnovující spravedlnosti).

ZSM rozlišuje tři základní skupiny mládeže dle věku - osoby mladší patnácti let (děti), mladiství (15-18 let) a osoby blízké věku mladistvých (18-19 let).

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění. Vedle obecných znaků trestného činu (věk a přičetnost) přistupuje u mladistvých ještě požadavek rozumové a mravní vyspělosti.

Problematika zániku trestní odpovědnosti je upravena v kapitole nazvané "mladiství" (u osob mladších patnácti let se zvláštní úprava neuplatní). V případě

²⁵ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 346

mladistvých pachatelů lze uplatnit všechny výše zmíněné důvody zániku trestní odpovědnosti, avšak ve světle § 7 a 8 ZSM, které obsahují speciální úpravu k obecné úpravě v TZ.

1.4. TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB

Až do roku 2011 bylo české trestní právo založeno na zásadě individuální trestní odpovědnosti. Tato zásada říká, že trestně odpovědné mohou být pouze fyzické osoby. Postupem času však stále víc sílil mezinárodní a zejm. evropský tlak na přijetí zákona, který by zaváděl trestní odpovědnost PO, přestože tento požadavek nebyl předmětem žádné mezinárodní smlouvy. Hlavním důvodem byla účast PO na páčání trestné činnosti, resp. využívání PO k zakrývání trestné činnosti a praní tzv. špinavých peněz, a s tím spojená nemožnost postihnout tyto PO za jejich trestnou činnost. Zároveň bylo často velmi obtížné prokázat individuální trestní odpovědnost u fyzických osob jednajících za PO (v jejím zájmu či jejím jménem).²⁶ S účinností od 1. 1. 2012 tedy došlo k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. TOPO je speciální zákon vůči obecným trestněprávním předpisům, který obsahuje jak hmotněprávní tak procesněprávní normy. Platí zde princip subsidiarity - tj. nestanoví-li zákon jinak, použije se TZ a TR, pokud to povaha věci nevyklučuje. V případě PO nemluvíme o objektivní odpovědnosti, ale o zvláštní subjektivní odpovědnosti. Je-li vyvozena trestní odpovědnost u PO, zásadně tím není vyloučena trestní odpovědnost fyzické osoby (pachatele), která se jednání dopustila a naopak.

TOPO výslovně vylučuje trestní odpovědnost určitých PO (uvedených v § 6 TOPO). Jde o Českou republiku (v celém rozsahu její činnosti) a o územně samosprávné celky (při výkonu veřejné moci).²⁷ Majetková účast státu nebo územního samosprávného celku na PO však nevyklučuje trestní odpovědnost této PO z důvodu veřejného zájmu (§ 6 odst. 2 TOPO).

1.4.1. ZÁNİK TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB

---

²⁶ Šámal, P. in Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol. *Trestní právo hmotné. 4.díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 14 a 15

²⁷ Přestože to není v zákoně výslovně uvedeno, je vyloučena trestněprávní odpovědnost i u cizích státech a veřejných mezinárodních organizací, což mimojiné vyplývá i z principu suverenity státu.

TOPO uvádí dva obecné důvody zániku trestní odpovědnosti PO - účinnou lítost a promlčení trestní odpovědnosti (§ 11 až 13). V rámci subsidiarity TZ se uplatní i zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu (dle § 20 a § 21 TZ) a zánik trestnosti účastenství (dle § 24 TZ). Vedle toho nejsou v praxi vyloučeny i další v TOPO (resp. TZ) neuvedené, ale teorii i praxi známé důvody zániku trestní odpovědnosti (milost, smrt).

Trestní odpovědnost PO a trestní odpovědnost fyzických osob jsou navzájem nezávislé. Je-li trestně odpovědná PO, není automaticky vyloučena trestní odpovědnost fyzické osoby, a naopak. Totéž platí pro zánik trestní odpovědnosti. Okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti PO se budou zkoumat a uplatňovat nezávisle na trestní odpovědnosti fyzických osob (a důvodech jejího zániku). Zanikne-li trestní odpovědnost PO, neznamená to, že zároveň zanikla trestní odpovědnost fyzické osoby.

2. ÚČINNÁ LÍTOST

Účinnou lítost můžeme charakterizovat jako obecnou okolnost způsobující zánik trestní odpovědnosti, která je zakotvena v TZ. Uplatňuje se nejen u dospělých pachatelů, ale v modifikované formě i u mladistvých pachatelů (§ 7 ZSM) a u PO (§ 11 TOPO). Vedle obecné formy účinné lítosti upravené v § 33 TZ zakotvuje trestní zákon ve své zvláštní části i speciální případy účinné lítosti u některých trestných činů.

Institut účinné lítosti se uplatní pouze u dokonaných trestných činů. Zánik trestnosti přípravy a pokusu má vlastní úpravu, která je ve vztahu speciality k úpravě účinné lítosti.

2.1. ÚČINNÁ LÍTOST dle TZ

§ 33 TZ obsahuje taxativní výčet trestných činů, u kterých je možné za stanovených podmínek uplatnit institut účinné lítosti. Patří sem trestné činy:

- neposkytnutí pomoci (§ 150)
- neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151)
- šíření nakažlivé lidské nemoci (§ 152)
- šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti (§ 153)
- ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty (§ 156)

- ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty z nedbalosti (§ 157)
- svěřením dítěte do moci jiného (§ 169)
- zavlčení (§ 172)
- brání rukojmí (§ 174)
- opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195)
- porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220)
- porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti (§ 221)
- porušení povinnosti v insolvenčním řízení (§ 225)
- porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku (§ 227)
- poškození cizí věci (§ 228)
- zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240)
- nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243)
- porušení zákazů v době nouzového stavu v devizovém hospodářství (§ 247)
- porušení předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 261)
- porušení předpisů o kontrole vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 262)
- porušení povinností při vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 263)
- provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence (§ 265)
- porušení povinnosti v souvislosti s vydáním povolení a licence pro zahraniční obchod s vojenským materiálem (§ 266)
- obecného ohrožení (§ 272)
- obecného ohrožení z nedbalosti (§ 273)
- porušení povinnosti při hrozivé tísni (§ 275)
- poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení (§ 276)
- poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti (§ 277)
- poškození geodetického bodu (§ 278)
- poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293)
- poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294)
- poškození lesa (§ 295)
- neoprávněného nakládání s odpady (§ 298)
- neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299)

- neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300)
- šíření nakažlivé nemoci zvířat (§ 306)
- šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin (§ 307)
- vlastizrady (§ 309)
- rozvracení republiky (§ 310)
- teroristického útoku (§ 311)
- teroru (§ 312)
- sabotáže (§ 314)
- zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315)
- vyzvědačství (§ 316)
- ohrožení utajované informace (§ 317)
- ohrožení utajované informace z nedbalosti (318)
- vzpoury vězňů (§ 344)
- šíření poplašné zprávy (§ 357)
- nepřekažení trestného činu (§ 367)
- neoznámení trestného činu (§ 368)

Jde o taxativní výčet, tudíž v ostatních případech nelze institut účinné lítosti uplatnit, byť by byly splněny všechny ostatní zákonné podmínky. Z výčtu je zřejmé, že sem patří trestné činy z různých hlav zvláštní části TZ, činy nedbalostní i úmyslné, směřující proti rozličným objektům trestného činu (resp. předmětům útoku). Spojuje je však jedna věc, a to zájem státu na odstranění (resp. předcházení) škodlivého následku, který v daných případech převyšuje zájem státu na potrestání pachatele. Institut účinné lítosti je tedy založen na principu slibu beztrestnosti (ze strany státu) výměnou za zamezení popř. napravení škodlivého následku způsobeného trestným činem (ze strany pachatele) při splnění dalších zákonem stanovených podmínek. Zákonodárce tedy preferuje ochranu vybraných zájmů chráněných trestním zákonem před trestní represí.

Kritéria výběru konkrétních trestných činů do taxativního výčtu v § 33 TZ zákonodárce nijak blíže nespécifikoval. Obecně jde o takové trestné činy, jejichž škodlivé následky (pokud by nastaly) jsou natolik nežádoucí, že potřeba jim zabránit (napravit je) má přednost před potrestáním pachatele. Tuto "definici" však naplňují i jiné trestné činy, v § 33 TZ nevyjmenované. Nadto zařazení a

naopak nezařazení některých (např. hospodářských) trestných činů je poměrně sporné.²⁸ Nebylo by jistě na škodu, kdyby se zákonodárce ke klíči svého výběru blíže vyjádřil v důvodové zprávě k TZ (resp. jeho novel). Nejasnému výběru nepomáhá ani úprava účinné lítosti v rámci TOPO, která počítá s účinnou lítostí u všech trestných činů, kterých se PO může dopustit.²⁹

Pachatel může uplatnit institut účinné lítosti (ve výše uvedených případech) pouze v případě, že současně splní následující zákonné podmínky:

- a) dobrovolně zamezí škodlivému následku trestného činu, nebo jej napraví, nebo
- b) dobrovolně učiní oznámení o trestném činu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu (u vojáků se počítá i oznámení nadřízenému) v době, kdy ještě mohlo být škodlivému následku zabráněno

Základní podmínkou je podmínka dobrovolnosti. Pachatel musí jednat z vlastní vůle, vědom si možnosti uskutečnit trestný čin. Nepůjde o dobrovolné jednání, pokud nastala překážka pro dokončení trestného činu, popř. domnívá-li se pachatel (byť mylně), že zde taková překážka je. K pohnutce pachatele se nepřihlíží. Nesmí však jednat pod vlivem hrozícího odhalení (tím je myšlena existence či bezprostřední hrozba trestního stíhání). Dobrovolnost není zákonem nijak blíže specifikována, resp. nejsou stanoveny žádné podmínky, za kterých je jednání ještě považováno za dobrovolné. K otázce dobrovolnosti však existuje bohatá judikatura³⁰, ze které můžeme dovodit, že (stručně řečeno) za dobrovolné je považováno jednání pachatele, který tak činí z vlastní vůle, na základě svobodného rozhodnutí a nikoli pod tlakem hrozícího trestního stíhání či s vědomím, že jeho trestný čin je již prozrazen.

Škodlivým následkem je myšlena nejen skutečná změna na zájmu chráněném TZ, ale i škody další. Půjde zejm. o škody způsobené na hmotném předmětu útoku, další škodlivé důsledky spojené se spácháním trestného činu, a to i škody nehmotné (morální).³¹ Napravení škodlivého následku tudíž znamená odstranění

²⁸ Kuchta, J. in Stočesová, S. a kol. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 65

²⁹ Kuchta, J. in Stočesová, S. a kol. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 65

³⁰ Srovnej např. rozhodnutí NS sp. zn. 3 Tz 119/98, sp. zn. 5 Tz 165/98 a sp. zn. 7 Tz 289/2000

³¹ Jelínek, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: podle stavu k 1. 10. 2012*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 63

vzniklých škod (i nezaviněných) a obnovení původního stavu. Škodlivý následek může mít formu poruchy i ohrožení. Je vyžadována aktivní činnost pachatele, je-li následek napraven bez aktivního přičinění pachatele, nepůjde o naplnění podmínek účinné lítosti.

V případě spolupachatelství se podmínky posuzují u každého zúčastněného samostatně. Napravení škodlivého následku jedním pachatelem, nemá vliv na trestní odpovědnost jiné zúčastněné osoby, která se o něj aktivně nepřičinila.

2.2. ÚČINNÁ LÍTOST dle ZSM

ZSM v § 7 upravuje zvláštní důvod zániku trestní odpovědnosti u mladistvých, jde o zvláštní účinnou lítost zformulovanou s ohledem na specifika mladistvých pachatelů. Tato úprava vychází ze znění § 65 odst. 2 trestního zákona z r. 1961 (účinného do 31. 12. 2003). Podle Šámala jde o samostatný důvod zániku trestní odpovědnosti, jehož podmínky jsou stanoveny nezávisle na podmínkách stanovených v § 33 TZ.³²

V případě mladistvých se účinná lítost aplikuje pouze u provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 5 let (v nesnížené výši podle § 31 odst. 1 ZSM). Jedná se tedy o méně závažná provinění.

Další podmínkou je dobrovolné odstranění následku provinění pachatelem, avšak postačí, pokud se o nápravu pokusil - zejm. pokud nahradil způsobenou škodu, učinil opatření k její nápravě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky. Úprava je tudíž mírnější oproti obecné úpravě v TZ v tom, že postačí pouze pokus o dobrovolné napravení následku. Přičemž nemusí jít o škodlivý následek jako u dospělých, ale jakýkoliv následek. Napravení následku vyžaduje vždy aktivitu ze strany mladistvého, náprava bez přičinění mladistvého (jinou osobou, pomocí "vis major") mu neprospívá. Bezvýsledná snaha mladistvého o nápravu, resp. odstranění následku nebrání, na rozdíl od dospělých, aplikaci účinné lítosti (při splnění ostatních podmínek půjde o pokus ve smyslu § 7 písm. a/ ZSM).

"Přísnější" je úprava ZSM v tom, že přistupují ještě další podmínky pro získání beztrestnosti. Mladistvý pachatel musí svým chováním po spáchání činu projevit

---

³² Šámal, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 60

účinnou snahu po nápravě a čin nesmí mít trvale nepříznivé následky pro poškozeného nebo pro společnost.

Projevením účinné snahy po nápravě je míněna skutečnost, že si pachatel uvědomil spáchání svého provinění, a v důsledku toho změnil svůj způsob života takovým způsobem, aby se vyhnul dalšímu páčání provinění. Půjde jednak o doznání činu a projevení lítosti nad jeho spácháním (vnitřní postoj mladistvého k provinění), jednak o přerušování styků s problémovými osobami, zanechání užívání drog, alkoholu, apod. (vnější projevy), popř. nápravu škodlivých následků spáchaného provinění. ZSM vyžaduje pouze projev účinné snahy po nápravě, nemusí tudíž dojít ke konkrétnímu výsledku – tj. nápravě (ta vyžaduje delší čas).³³

Podmínka absence trvale nepříznivých následků je projevem ochrany (soukromého) zájmu poškozeného a veřejného zájmu (společnosti). K zániku trestní odpovědnosti mladistvého pachatele nemůže dojít, pokud by vzhledem k charakteru, rozsahu a závažnosti provinění nebylo možné odstranit (trvale) nepříznivý následek, který vznikl poškozenému, nebo společnosti.³⁴

Speciální úprava § 7 ZSM se aplikuje i v případě, že k naplnění všech stanovených podmínek došlo až po dovršení osmnáctého roku věku pachatele, pokud čin spáchal jako mladistvý.³⁵

2.3. ÚČINNÁ LÍTOST dle TOPO

TOPO upravuje specifické podmínky zániku trestní odpovědnosti PO účinnou lítostí, upravené s ohledem na povahu PO. Jde o komplexní (obecnou) úpravu účinné lítosti, a tudíž se neuplatní zásada subsidiarity TZ (ve smyslu § 1 odst. 2 TOPO).

Možnost využití institutu účinné lítosti je dle úpravy v § 11 TOPO podstatně širší než v případě fyzických osob (dle § 33 TZ). U PO zákonodárce rozšířil působnost účinné lítosti na všechny trestné činy uvedené v § 7 TOPO, tj. v podstatě na

---

³³ Šámal, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 63 a 64

³⁴ Šámal, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 64

³⁵ Gřivna, T. in Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 350

všechny trestné činy, jichž se může PO dopustit.³⁶ Výjimku tvoří pouze trestné činy dle § 331 až 333 TZ (tj. přijetí úplatku, podplácení, nepřímé úplatkářství), kde užití institutu účinné lítosti výslovně vylučuje § 11 odst. 2 TOPO a zvláštní případy účinné lítosti (tj. § 242 a § 362 TZ).

Opět je podmínkou dobrovolnost³⁷. PO musí vedle dobrovolného upuštění od pokračování v trestné činnosti odstranit nebezpečí hrozící zájmu chráněnému TZ, anebo zamezit vzniku, resp. napravit škodlivý následek trestného činu. Další možností je učinit o trestném činu oznámení příslušnému orgánu – státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu (v době, kdy lze ještě škodlivému následku zabránit).

Ke splnění uvedených podmínek je zapotřebí, aby tak učinila předmětná PO, jako samostatný subjekt práva. Naopak je irelevantní, která konkrétní osoba (z osob uvedených v § 8 TOPO) tak jménem nebo za PO učiní. V případě jiných osob (neuvedených v § 8 TOPO) nepůjde o splnění podmínek účinné lítosti ve prospěch PO, může však naplnit podmínky účinné lítosti dle TZ ve vztahu k vlastní osobě.³⁸

Při účasti více PO (popř. PO a fyzických osob) na páchání trestného činu, musí být podmínky účinné lítosti (dle § 11 TOPO a § 33 TZ) posuzovány vždy samostatně. Splnění podmínek účinné lítosti jednou z osob automaticky nesvědčí ostatním.

Co se týče zvláštní úpravy účinné lítosti, PO se týkají pouze dva případy - § 242 a § 362 TZ, které ve spojení s § 1 odst. 2 TOPO považujeme za úpravu speciální k § 11 TOPO. Zvláštní úprava § 197 TZ se v případě PO neuplatní, neboť PO nemohou být trestně odpovědné za trestný čin zanedbání povinné výživy.

Výklad ustanovení o účinné lítosti v TOPO umožňuje (na rozdíl od TZ) aplikaci obecné úpravy účinné lítosti (§ 11 TOPO) i na trestné činy upravené v § 241 a § 361 TZ. Takový výklad by však vedl k znevýhodnění PO vůči osobám fyzickým.

---

³⁶ § 7 TOPO obsahuje taxativní výčet trestných činů, kterých se může PO dopustit. Z toho vyplývá, že PO se nemůže dopustit jiného trestného činu než činu uvedeného v tomto paragrafu. S tím souvisí tzv. přiřítelnost TČ právnické osobě (§ 8 TOPO), kdy PO je trestně odpovědná jen za trestné činy fyzických osob, které jednájí jejím jménem, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, je-li toto jednání PO přiřítelné dle § 8 odst. 2 TOPO.

³⁷ K podmínce dobrovolnosti srovnej kapitolu č. 2.1. (účinná lítost) a 5.1. (pokus, příprava)

³⁸ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 279 a 280

Zvláštní účinná lítost stanoví pro pachatele podmínky příznivější než úprava obecná, proto je vůči ní ve vztahu speciality, a tudíž má aplikační přednost.³⁹

2.4. ZVLÁŠTNÍ PŘÍPADY ÚČINNÉ LÍTOSTI

U některých trestných činů upravuje TZ zvláštní podmínky účinné lítosti, které jsou dány povahou těchto trestných činů. Obecně můžeme říci, že zvláštní podmínky jsou pro pachatele příznivější než obecná úprava účinné lítosti (v § 33 TZ). A to zejm. z důvodu absence podmínky dobrovolnosti. Vztah mezi § 33 TZ (obecnou účinnou lítostí) a zvláštními případy účinné lítosti není založen ani na principu speciality, ani na principu subsidiarity. Trestné činy, k nimž se váže zvláštní úprava, nejsou uvedeny v taxativním výčtu § 33 TZ, a tudíž obecnou úpravu účinné lítosti nelze v jejich případě aplikovat.⁴⁰

2.4.1. ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY

První případ zvláštní úpravy účinné lítosti se vztahuje k trestnému činu zanedbání povinné výživy (dle § 196 TZ). Zvláštní ustanovení § 197 TZ říká, že trestní odpovědnost za tento trestný čin zaniká, jestliže pachatel svou povinnost dodatečně splnil, a to dříve, než soud prvního stupně začal vyhlášovat rozsudek, a zároveň nezanechalo páčání tohoto trestného činu trvale nepříznivé následky.

I když nejsou v této oblasti k dispozici žádné statistiky, můžeme říci, že trestný čin zanedbání povinné výživy je jedním z nejméně frekventovaných trestných činů v oblasti tzv. obecné kriminality. S tím souvisí i fakt, že k zániku trestní odpovědnosti z důvodu účinné lítosti dochází nejčastěji právě u trestného činu zanedbání povinné výživy.⁴¹

Účelem zavedení zvláštní účinné lítosti u tohoto trestného činu je ochrana vyživované osoby. Myslím si, že ustanovení § 197 TZ je přímo ukázkovým případem účinné lítosti, na kterém se jasně ukazuje význam a podstata tohoto institutu. Zájem na splnění vyživovací povinnosti ze strany pachatele, byť na úkor

³⁹ Šámal, P. in Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol. *Trestní právo hmotné. 4.díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 55

⁴⁰ Kuchta, J. in Stočesová, S. a kol. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 62

⁴¹ Hrachovec, P. Dodatečné splnění vyživovací povinnosti jako podmínka účinné lítosti. *Právní rozhledy*. 1999, 6, s. 319

jeho potrestání, je zde zcela nezpochybnitelný - ať už ze strany oběti (vyživované osoby), tak ze strany státu (resp. společnosti).

TZ pro tento případ stanoví dvě podmínky - a) čin nezpůsobil trvale nepříznivé následky a b) pachatel dodatečně splnil vyživovací povinnost.

ad a) Trvale nepříznivými následky jsou myšleny takové následky, které není možné napravit nebo odstranit ani dodatečným splněním pachatelovy povinnosti (zpravidla půjde o poškození fyzického či duševního zdraví nebo vývoje vyživované osoby). Tato podmínka je zjevně opodstatněná, neboť pokud již pachatel způsobil svým jednáním škodlivý následek, který nelze odstranit a který poškozuje některý ze zájmů chráněných TZ, je na místě, aby byl za své jednání potrestán.

ad b) K dodatečnému splnění vyživovací povinnosti pachatele se přihlíží pouze v případě, že tak učinil do okamžiku, než soud počal vyhlášovat rozsudek. K pozdějšímu uhrazení dlužného výživného pachatelem lze přihlídnout pouze v rámci ukládání trestu (např. jako k polehčující okolnosti). Výjimku z této zákonné úpravy představuje situace, kdy byl vyhlášený rozsudek zrušen odvolacím soudem. V takovém případě, pokud pachatel dodatečně splní svou vyživovací povinnost v době po zrušení rozsudku, avšak dříve než soud prvního stupně začne vyhlášovat nový rozsudek, zanikne jeho trestní odpovědnost účinnou lítostí.⁴²

Pachatel musí svou vyživovací povinnost dodatečně splnit v celém rozsahu. To znamená, že musí uhradit dlužné výživné za celé období, pro něž soud zjišťuje jeho trestní odpovědnost (vymezené žalovaným skutkem). Nemusí tedy uhradit výživné za období předcházející (kdy bylo trestní stíhání nepřípustné např. pro amnestii nebo byl již za toto období odsouzen) ani za období následující. K zániku trestní odpovědnosti účinnou lítostí nedojde, pokud vyživovací povinnost byla splněna jen zčásti. Není přípustná dohoda mezi pachatelem a oprávněnou osobou, že dlužné výživné bude spláceno. K účinné lítosti rovněž nestačí pouhý slib o zaplacení výživného v budoucnu ani prominutí dlužného výživného ze strany oprávněné osoby nebo osoby, která má oprávněnou osobu ve své péči.⁴³

O účinnou lítost půjde i tehdy, pokud pachatel zařídí, aby za něho dlužné výživné zaplatila jiná osoba. Musí však k tomu přispět svou aktivní činností (třetí osobu

⁴² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 10. 1970, sp. zn. 3 Tz 22/70

⁴³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. března 2013, sp. zn. 3 Tdo 1579/2012

vyzve k úhradě, požádá ji o to, apod.), plnění třetí osobou bez pachatelova přičinění mu neprospívá.

2.4.2. DAŇOVÉ DELIKTY

Dalším případem zvláštní úpravy účinné lítosti je ustanovení § 242 TZ. To se vztahuje k trestnému činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (dle § 241 TZ). Podmínkou pro zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí je v tomto případě dodatečné splnění povinnosti, a to dříve, než soud prvního stupně začne vyhlašovat rozsudek.

Záměrem zákonodárce v případě § 242 TZ byla tentokrát ochrana fiskálního zájmu státu. Zákon umožňuje pachateli trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dosáhnout beztrestnosti, splní-li pouze jedinou podmínku. Touto podmínkou je dodatečné splnění pachatelovy (daňové) povinnosti, a to dříve než soud počne vyhlašovat rozsudek. Jde tedy o velmi mírnou úpravu, ze které vyplývá, že stát jednoznačně preferuje získání finančních prostředků od neplatiče, před jeho trestním stíháním.

Je tedy s podivem, že stát tuto úpravu neuplatňuje i u jiných tzv. daňových deliktů (zejm. u trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 TZ). V těchto případech je sice umožněna aplikace § 33 TZ, tj. obecná úprava účinné lítosti, která však obsahuje mnohem přísnější požadavky na pachatele. Půjde zejm. o již několikrát zmiňovaný požadavek dobrovolnosti. Podle mého názoru, je dosažení beztrestnosti (vzhledem k nastavené judikatuře - viz níže) v tomto případě pro pachatele v podstatě téměř nemožné, a tudíž motivační funkce účinné lítosti zde postrádá svůj smysl. Výsledkem bude, že pachatel svou povinnost dodatečně nesplní a stát své peníze nezíská. Je tudíž zřejmé, že je tato úprava pro stát nevýhodná a podle mého názoru i nelogická, neboť v obou případech je poškozován stejný (fiskální) zájem státu, a v obou případech jistě stát preferuje zisk finančních prostředků.

Otázka aplikace institutu účinné lítosti u tzv. daňových deliktů byla po dlouhou dobu na okraji zájmu odborné veřejnosti. To se změnilo v roce 2009, kdy ÚS vydal "revoluční" nález⁴⁴, ve kterém zpochybnil dosavadní všeobecně přijímaný

---

⁴⁴ nález Ústavního soudu ze dne 28. července 2009, sp. zn. IV. ÚS 3093/08

výklad aplikace účinné lítosti u trestného činu zkrácení daně, čímž rozvířil odbornou debatu na toto téma.

Až do vydání zmíněného nálezu ÚS existovala konstantní judikatura NS⁴⁵, založená na principu dobrovolnosti. To znamená, že pachatel mohl dosáhnout zániku trestní odpovědnosti účinnou lítostí pouze v případě, že splnil svou daňovou povinnost dobrovolně.

ÚS však v uvedeném nálezu konstatoval: *"V typově shodné trestné činnosti, definované v § 147 a 148 trestního zákona, považuje Ústavní soud pojem "neodvedení" za terminologicky významnější zásah do chráněného zájmu státu. Tomuto pojmu je přitom zvláštním ustanovením poskytnuta přesně definovaná lhůta pro uplatnění účinné lítosti. Naopak terminologicky užšímu pojmu "zkrácení" je poskytnuta pouze obecná ochrana, v níž není lhůta zákonem stanovena. Ústavní soud proto považuje za nepřijatelné, aby lhůty k uplatnění účinné lítosti byly pro obdobnou trestnou činnost tak rozdílné. Zvláště pak v případě, kdy přísnější je interpretace obecného ustanovení § 66 trestního zákona než zákonné vymezení v § 147a trestního zákona."*

K tomu ÚS dodal, že v případě trestného činu zkrácení daně nastává reálná hrozba trestního stíhání (jako mezník pro interpretaci dobrovolnosti) vždy v okamžiku jeho spáchání. Aplikace účinné lítosti by tedy mohla být (dle judikatury NS) akceptována pouze, pokud by k dobrovolnému splnění daňové povinnosti došlo ještě před ukončením kontroly správce daně, a nikoliv až poté. Z těchto důvodů považuje ÚS výklad § 66 trest. zák. prezentovaný NS jako příliš restriktivní.

Proto dospěl ÚS k závěru, že situace, kdy stěžovatelka dodatečně splnila svou daňovou povinnost, avšak obecné soudy vyhodnotily její jednání jako nedobrovolné (s ohledem na hrozbu trestní sankce), vede k tomu, že *"institut účinné lítosti na jedné straně vedl k bezproblémovému uhrazení daňového dluhu a následně i příslušné sankce; na straně druhé však nevedl k deklarovanému prominutí jednání. Jinými slovy jednoduše řečeno, stát slíbil, prostřednictvím zákona, beztrestnost výměnou za peníze, avšak po jejich obdržení svůj slib nedodržel. Takový přístup považuje Ústavní soud za nepřiměřenou restrikcí. (...) S ohledem na skutečnost, že státní moc je možné uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví, zaručenou v čl. 2 odst. 2 Listiny jakož i v čl. 2 odst. 3 Ústavy, je výše popsání nedodržení zákona při jeho aplikaci nutno považovat za zásah do zaručených práv stěžovatelky."*

ÚS tak v podstatě dovodil, že podmínky účinné lítosti u trestného činu zkrácení daně jsou splněny i tehdy, pokud pachatel zaplatí daň do okamžiku, než začne

---

⁴⁵ K tomu srovnej např. rozhodnutí NS sp. zn. 7 Tz 289/2000 a sp. zn. 3 Tz 119/1998

soud prvního stupně vyhlášovat rozsudek. Dovodil tedy lhůtu shodně s lhůtou stanovenou pro aplikaci zvláštního ustanovení o účinné lítosti dle § 242 TZ v souvislosti s trestným činem neodvedení daně. Tato interpretace trestního zákona je dle mnohých autorů v rozporu s textem zákona.⁴⁶ Zmíněný náleží ÚS se jeví problematický zejména z toho důvodu, že se ÚS vůbec nevypořádal s dosavadní konstantní judikaturou NS, která byla založena na názoru protichůdném. Blíže se ÚS nevyjadřuje ani k postupu, který ho vedl k tak spornému výkladu trestního zákona.⁴⁷

Názor odborné veřejnosti není jednotný. To dokresluje i judikatura NS, který nejprve sporný náleží ÚS respektoval (viz usnesení NS sp. zn. 8 Tdo 1452/2009), ale později se (v souladu se svou původní judikaturou) výkladu ÚS postavil (viz usnesení NS sp. zn. 8 Tdo 272/2012, usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 743/2013).

Největším nedostatkem usnesení NS ze dne 29. března 2012 (sp. zn. 8 Tdo 272/2012) je absence odůvodnění, proč NS nerespektoval právní názor ÚS obsažený ve zmíněném náleží. Tím, že NS rezignoval na vypořádání se s argumentací ÚS, resp. s existencí náleží samotného, porušil princip právní jistoty. Lze tak hovořit o libovůli soudu při rozhodování.⁴⁸

To NS částečně napravil ve svém usnesení ze dne 14. srpna 2013 (sp. zn. 5 Tdo 743/2013) týkajícím se dané problematiky, kde se vypořádal jak s vlastní judikaturou, tak s problematickým náleží ÚS.

2.4.3. ORGANIZOVANÝ ZLOČIN

Posledním případem zvláštní úpravy účinné lítosti je účast na organizované zločinecké skupině (trestný čin dle § 361 TZ). Podle § 362 TZ se může ten, kdo spáchá uvedený trestný čin, zbavit své trestní odpovědnosti tím, že učiní o organizované zločinecké skupině oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu

---

⁴⁶ Pelc, V. Účinná lítost u trestného činu zkrácení daně a aktuální stav judikatury. *Bulletin advokacie*. 2014, 4, s. 34

⁴⁷ Pelc (ve zmíněném článku) konstatoval, že není zřejmé, zda ÚS použil na základě analogie ustanovení § 147a trest. zák. nebo extenzivně vyložil § 66 trest. zák. (na základě argumentu a simili/per analogiam k ustanovení § 147a trest. zák.). Podle jeho názoru, nemůže jít o pouhou výkladovou extenzi, neboť norma, kterou ÚS dotvořil (či spíše vytvořil), překračuje smysl a účel zákona natolik, že takovou aplikaci nelze než označit jako analogické použití ustanovení § 147a trest. zák. Následně pak Pelc porovnává úpravu účinné lítosti v § 33 s § 242 TZ, a to z hlediska jazykového, logického, systematického, teleologického a historického výkladu. Pomocí výsledků pak argumentuje proti závěru ÚS a dovozuje, proč je jeho výklad chybný.

⁴⁸ Pelc, V. Účinná lítost u trestného činu zkrácení daně a aktuální stav judikatury. *Bulletin advokacie*. 2014, 4, s. 34

orgánu (voják i svému nadřízenému), a to v době, kdy lze ještě odstranit nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému TZ z jiného činu organizované zločinecké skupiny, než je uveden v § 361.

Aplikace účinné lítosti (dle § 362 TZ) se týká pouze trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině (§ 361 TZ). Nelze ji tudíž aplikovat na trestné činy související s trestnou činností organizované zločinecké skupiny. Pachatel může dosáhnout beztrestnosti pouze za svou účast v organizované zločinecké skupině (neboť účast je trestná sama o sobě), nikoliv za jiné trestné činy, kterých se dopustil (v rámci této skupiny).

Záměrem zákonodárce je v tomto případě prevence (tj. bránění páčání trestné činnosti ve prospěch organizovaných zločineckých skupin) a s tím spojená ochrana společnosti před organizovanou trestnou činností.

Jedinou podmínkou je včasné oznámení příslušnému orgánu. To znamená, že pachatel (člen organizované zločinecké skupiny) musí učinit oznámení o plánované trestné činnosti této skupiny v okamžiku, kdy je ještě možné odstranit nebezpečí plynoucí zájmu chráněnému TZ z této trestné činnosti dané skupiny.

2.5. ÚVAHA DE LEGE FERENDA

Účinná lítost je bezesporu zajímavý, avšak poměrně opomíjený institut. Za jeho největší problém považují nedostatečnou informovanost (laické) veřejnosti o možnostech využití institutu účinné lítosti a jeho existenci vůbec. S tím pak úzce souvisí minimální využívání tohoto institutu (zejm. u trestných činů v § 33 TZ) v praxi, neboť podstatou tohoto institutu je motivace pachatele slibem beztrestnosti, která se však neinformovaností pachatele o této možnosti zcela ztrácí. Myslím si, že by bylo vhodné, zamyslet se nad tím, zda by pro naplnění smyslu institutu účinné lítosti nebylo efektivnější a přínosnější zaměřit se na zlepšení informovanosti veřejnosti než další legislativní úpravy.

V souvislosti s účinnou lítostí a nejasnými kritérii výběru trestných činů do § 33 TZ volá řada autorů po rozšíření okruhu (taxativního výčtu) těchto trestných činů.

Já osobně si myslím, že pokud by mělo dojít k rozšiřování okruhu trestných činů, u nichž lze aplikovat účinnou lítost, pak jediné formou zvláštních ustanovení o účinné lítosti navazujících na trestné činy, jichž se týká, ve zvláštní části TZ.⁴⁹

Co se týče návrhů konkrétních změn, rozdělila bych je na tři základní okruhy:

- 1) znovuzavedení účinné lítosti u tzv. korupčních deliktů
- 2) sjednocení úpravy účinné lítosti u tzv. daňových deliktů
- 3) zavedení účinné lítosti u některých hospodářských trestných činů

2.5.1. TRESTNÉ ČINY SOUVISEJÍCÍ S KORUPCÍ

Na úvod je třeba zdůraznit, že pojem "korupce" je širší než pojem "úplatkářství". Vzhledem k tomu, že hlavní diskuze se točí kolem trestných činů podplácení a nepřímého úplatkářství, je označení "korupční delikty" resp. "korupční trestné činy" nepřesné a dosti zavádějící.

Jak upozorňuje Šámal, v případě PO zákon výslovně (§ 11 odst. 2 TOPO) vylučuje aplikaci účinné lítosti u trestných činů přijetí úplatku (§ 331 TZ), podplácení (§ 332 TZ) a nepřímého úplatkářství (§ 333 TZ). Nevylučuje však, zřejmě z důvodu nedůslednosti zákonodárce, aplikaci účinné lítosti u jiných trestných činů, které mají taktéž korupční charakter – sjednání výhody a pletichy při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (srovnej § 256 až § 258 TZ).⁵⁰

Z důvodové zprávy k TZ vyplývá, že důvodem pro vypuštění tzv. korupčních trestných činů z § 33 TZ byla mezinárodní kritika (ze strany OECD a GRECO⁵¹). Po přijetí TZ se strhla na toto téma velká diskuze, přičemž někteří autoři vypuštění hlasitě kritizovali a volali po znovuzavedení účinné lítosti u trestných činů podplácení a nepřímého úplatkářství, což nakonec vedlo k vypracování Analýzy účinné lítosti v korupčních kauzách Ministerstvem vnitra ve spolupráci

---

⁴⁹ Obdobnou úpravu můžeme najít např. v rakouském a německém trestním právu, které vůbec nezná obecnou účinnou lítost, ale upravuje zvláštní účinnou lítost u jednotlivých trestných činů ve zvláštní části trestního zákona.

⁵⁰ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 282

⁵¹ K tomu srovnej požadavky Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (č. 25/2000 Sb. m. s.) a Trestněprávní úmluvy o korupci (č. 70/2002 Sb. m. s.)

s Ministerstvem spravedlnosti⁵². Ta poukázala na skutečnost, že v zemích západní Evropy je místo institutu účinné lítosti k dosažení obdobného cíle užíváno jiných prostředků (např. institut korunního svědka, uvážení prokurátora,...), nadto byla zdůrazněna skutečnost, že využitelnost institutu účinné lítosti v oblasti "korupčního" jednání je dosti omezená, což dokládá i minimální využívání tohoto institutu v praxi. Výsledkem pak bylo doporučení znovu nezavádět možnost této aplikace účinné lítosti a v oblasti korupce se zaměřit spíše na institut spolupracujícího svědka.

Já osobně si nemyslím, že by (znovu)zavedení účinné lítosti u trestných činů v oblasti korupce (úplatkářství) nějak zásadně ovlivnilo či dokonce zastavilo korupční jednání v České republice. Přesto si myslím, že zavedení této možnosti v rámci tzv. pasivního úplatkářství (tj. beztrestnosti se může dovolávat pouze ten, komu byl úplatek nabídnut, popř. byl o něj požádán, nikoliv ten, kdo ho aktivně nabízí, resp. žádá) by nebylo na škodu. Zastávám ten názor, že minimální využívání této možnosti (jak namítá Analýza) bylo důsledkem nedostatečné informovanosti zúčastněných osob, které by úplatkářskou činnost rádi nahlásili, ale obávali se vlastního trestního stíhání.

Korupce je (nejen) v České republice velmi aktuální a citlivé téma, které je třeba aktivně řešit. Proto zařazení trestných činů z oblasti korupce (srovnej nejen § 331-333, ale i § 256-258 TZ) by mohlo být alespoň malým krůčkem na cestě k cíli. Nadto argumentace mezinárodní kritikou mi připadá jako alibismus ze strany zákonodárce, neboť např. na Slovensku⁵³ mají v trestním zákoně účinnou lítost u tzv. korupčních trestných činů zakotvenou a nikomu (myšleno OECD a GRECO) to nevádí. Navíc "zvláštní případy" účinné lítosti umožňují stanovení specifických podmínek pro dosažení beztrestnosti v daném případě, a tudíž je lze "ušít na míru" požadavkům ze strany mezinárodních organizací.

2.5.2. TRESTNÉ ČINY DAŇOVÉ

Současné úpravě tzv. daňových deliktů se věnuji v předchozí (pod)kapitole. Rozporuplná judikatura k tomuto tématu (viz výše) dokazuje, že tato úprava není

---

⁵² Analýza Ministerstva spravedlnosti o hodnocení institutu účinné lítosti z pohledu Skupiny států proti korupci (GRECO) a OECD [online] Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/A2a---analyza-ze-dne-1--unora-2012---priloha-MS---predlozeno-vlade.pdf

⁵³ K tomu srovnej kapitolu č. 7.1.2. - komparace (účinná lítost)

příliš zdařilá a zaslouhovala by změnu. Myslím si, že řešením by bylo přesunutí trestného činu zkrácení daně (dle § 240 TZ) z § 33 TZ do zvláštní části TZ, tj. stanovení speciální úpravy účinné lítosti. Jako inspirace může i tentokrát posloužit slovenská právní úprava⁵⁴.

2.5.3. HOSPODÁŘSKÉ TRESTNÉ ČINY

Dalším návrhem ke zvážení je zařazení některých hospodářských trestných činů (např. krádeže, zpronevěry) do výčtu trestných činů, u nichž lze aplikovat účinnou lítost. Podle mého názoru by oběti majtkové trestné činnosti uvítaly napravení škodlivého následku (tj. vrácení odcizených věcí), byť by k tomu mělo dojít na úkor potrestání pachatele. Velmi často končí ukradené peníze na zahraničních kontech v daňových rájích (kde se nedají dohledat), a tudíž, přestože jsou pachatelé chyceni, usvědčeni a odsouzeni k výkonu trestu, jejich oběti ze svých peněz už nikdy "neuvídí ani korunu" (je otázka, zda tito lidé vnímají odsouzení pachatele jako dostatečnou satisfakci). Pokud by mohl pachatel vrácením peněz dosáhnout beztrestnosti, existuje jistá šance, že by pod vidinou let strávených ve vězení ukradené peníze vrátil.

3. PROMLČENÍ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Promlčení trestní odpovědnosti jako okolnost způsobující zánik trestní odpovědnosti upravuje TZ v § 34 a 35.

V souvislosti s promlčením je třeba nejprve pohovořit o důvodech zavedení institutu promlčení. Ty mohou být jak hmotněprávní, tak procesněprávní, kdy v případě promlčení převládají první z nich. Jako jeden z hlavních hmotněprávních důvodů je uváděna skutečnost, že s postupem času se nebezpečnost činu pro společnost zmenšuje, slábne negativní reakce společnosti, a tudíž zaniká potřeba trestněprávní reakce z pohledu generální prevence. Zároveň platí presumpce, že pachatel, který nespáchal další trestný čin stejně nebo přísněji trestný, se časem napravil, a tudíž není třeba ukládat trest (z pohledu individuální prevence). Platí zásada, že trest dosahuje svého účelu, následuje-li co nejrychleji po spáchání činu. Z procesněprávního hlediska je hlavním argumentem skutečnost, že síla důkazů se postupem času oslabuje, důkazy ztrácí na

---

⁵⁴ K tomu srovnej kapitulu č. 7.1.2. - komparace (účinná lítost)

spolehlivosti a je velmi obtížné či dokonce nemožné některé důkazy po určité době opatřit.⁵⁵

Systematické zařazení institutu promlčení je problematické. Někteří autoři ho pokládají za institut procesněprávní, jiní ho řadí mezi instituty hmotněprávní⁵⁶. Podle Solnaře jsou důvody promlčení zejména hmotněprávní povahy, promlčením zaniká trestnost činu, nikoliv pouze jeho stíhatelnost. Institut promlčení je tedy procesněprávní překážkou, avšak na materiálněprávním základě. Uplatní se tedy obecné zásady trestního práva (zejm. zákaz retroaktivity přísnějšího zákona).⁵⁷

Promlčení je hmotněprávním institutem, jelikož v jeho důsledku zaniká trestní odpovědnost pachatele za spáchaný trestný čin, která je založena hmotněprávními předpisy (ve smyslu § 110 TZ). Tomu odpovídá i terminologie TZ a TOPO, které hovoří výslovně o promlčení trestní odpovědnosti (nikoliv stíhatelnosti).⁵⁸ Řada autorů⁵⁹ však stále používá termín promlčení trestního stíhání podle starého trestního zákona z r. 1961. Na rekodifikaci trestního práva hmotného nereagoval ani trestní řád, který mluví (v § 11 odst. 1 písm. b/) nadále o promlčení trestního stíhání.

Zanikne-li trestnost činu promlčením, nelze již jednou zaniklou trestní odpovědnost pachatele obnovit, a to ani zákonem. Platí ústavní zákaz retroaktivity nepříznivějšího zákona v neprospěch pachatele, čímž opětovný vznik promlčením zaniklé trestní odpovědnosti bezesporu je.⁶⁰

3.1. PROMLČECÍ DOBA

Podle zákona trestní odpovědnost zaniká uplynutím promlčecí doby. Promlčecí doba je zákonem stanovená doba odstupňovaná dle závažnosti trestného činu, ke kterému se vztahuje. Závažnost trestného činu je určena jeho druhem a výší trestní sazby. TZ stanovuje promlčecí dobu v délce 3, 5, 10, 15 a 20 let.

---

⁵⁵ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 351-352

⁵⁶ např. Šámal, P. in Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. *Trestní právo hmotné. 4.díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012; Volevecký, P. in Novotný, F. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010

⁵⁷ Solnař, V., Císařová, D., Fenyk, J. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vyd.* Praha: Orac, 2003, s. 423

⁵⁸ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 287

⁵⁹ např. Jelínek, J. in *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013

⁶⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2006, sp. zn. 5 Tdo 915/2006

- a) 20 let = u trestných činů, za které TZ dovoluje uložení výjimečného trestu
= u trestných činů spáchaných při vypracování nebo při schvalování privatizačního projektu podle jiného právního předpisu
- b) 15 let = u trestných činů, u kterých horní hranice trestní sazby odnětí svobody dosahuje nejméně deseti let
- c) 10 let = u trestných činů, u kterých horní hranice trestní sazby odnětí svobody dosahuje nejméně pěti let
- d) 5 let = u trestných činů, u kterých horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně tři léta
- e) 3 léta = u ostatních trestných činů

Počátek běhu promlčecí doby je stanoven v § 34 odst. 2 TZ⁶¹, ten říká: "*Promlčecí doba počíná běžet u trestných činů, u nichž je znakem účinek anebo u nichž je účinek znakem kvalifikované skutkové podstaty, od okamžiku, kdy takový účinek nastal; u ostatních trestných činů počíná běžet promlčecí doba od ukončení jednání. Účastníkovi počíná běžet promlčecí doba od ukončení činu hlavního pachatele.*"

Základem je tedy doba ukončení jednání (resp. dokonání trestného činu). U hromadných trestných činů je ukončením jednání myšlen poslední útok. Trestné činy trvající končí odstraněním protiprávního stavu, od tohoto okamžiku tedy počíná běžet i promlčecí doba. Složitější je situace u pokračování v trestném činu, kdy je počátek promlčecí doby určen posledním dílčím útokem. Nesmíme však opomenout § 12 odst. 11 TR, který říká, že pokračování v trestném činu je ukončeno sdělením obvinění (resp. zahájením trestního stíhání).

Pro počítání promlčecí doby se použijí obecná ustanovení o běhu lhůt a počítání času. V souladu s § 139 TZ začne promlčecí doba běžet dnem, následujícím po dni, kdy nastala událost určující její počátek.

Pro každý trestný čin běží promlčecí doba samostatně. Dopustí-li se pachatel více trestných činů, běží u každého z nich promlčecí doba zvlášť.

3.1.1. STAVENÍ PROMLČECÍ DOBY

§ 34 odst. 3 TZ určuje období, která se do promlčecí doby nezapočítávají. To znamená, že po tuto dobu promlčení neběží, tj. promlčecí doba se staví. Po

⁶¹ Trestní zákon z r. 1961 počátek běhu promlčecí doby výslovně neuváděl, což bylo častým předmětem kritiky (počátek běhu tak, jak je upraven v TZ, vychází z tehdejší judikatury)

odpadnutí některé z vyjmenovaných překážek běh promlčecí doby pokračuje.

Promlčení trestní odpovědnosti neběží po dobu:

- a) po kterou nebylo možné postavit pachatele pro zákonnou překážku před soud
- b) po kterou bylo trestní stíhání přerušeno
- c) po kterou byla oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 TZ) nebo některého trestného činu uvedeného v hlavě třetí zvláštní části TZ (o trestných činech proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti) mladší osmnácti let
- d) zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání nebo podmíněného odložení podání návrhu na potrestání
- e) po kterou nebylo možné pachatele trestně stíhat v České republice, jde-li o čin, jehož trestnost se posuzuje dle zákona České republiky na základě § 8 odst. 1 TZ
- f) od vydání příkazu k zadržení do jeho odvolání nebo do pozbytí jeho platnosti z jiného důvodu
- g) po kterou bylo dočasně upuštěno od některých úkonů trestního řízení podle zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

ad a) Zákonnou překážkou je míněna překážka daná zákonem (např. různé imunity – diplomatická, imunita poslance či senátora, imunita soudce ÚS, apod.). Zákonnou překážkou je i překážka věci rozhodnuté (*rei iudicatae*), a to od právní moci rozhodnutí do jeho zrušení v rámci řízení o mimořádném oprávněm prostředku. Nestíhání z důvodů jiných než zákonných (tj. politických nebo jiných faktických důvodů) není zákonnou překážkou.⁶²

ad c) Fakticky počíná promlčecí doba běžet až nabytím zletilosti oběti. Důvodem této úpravy je reakce na článek 33 Úmluvy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a pohlavním zneužíváním⁶³, který vyžaduje stanovení promlčecí doby v takové délce po dosažení věku osmnácti let oběti, aby bylo možné

⁶² Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 354

⁶³ Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (tzv. Lanzarotská úmluva) ze dne 25. 10. 2007, Česká republika Úmluvu podepsala dne 17. července 2014

pachatele vybraných trestných činů v sexuální oblasti efektivně stíhat i po dosažení zletilosti dítěte.

ad e), f) a g) Tyto tři překážky běhu promlčecí doby byly do TZ zakotveny novelou z r. 2013 (zák. 105/2013 Sb., s účinností od 1. 1. 2014) v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

Zvláštní úpravu promlčení obsahuje zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu (č. 198/1993 Sb.), který stanoví, že do promlčecí doby se nezapočítává doba od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989. A to v případě, že z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby (§ 5).

3.1.2. PŘERUŠENÍ PROMLČECÍ DOBY

Jiná situace nastává v případě přerušení promlčecí doby. Podstatou přerušení je to, že doba, která uběhla před vznikem překážky běhu promlčecí doby, se do promlčení nezapočítává a po odpadnutí překážky počíná běžet nová promlčecí doba. Podle § 34 odst. 4 TZ se promlčecí doba přerušuje:

a) zahájením trestního stíhání pro trestný čin, o jehož promlčení jde, jakož i po něm následujícím vzetím do vazby, vydáním příkazu k zatčení, podáním žádosti o zajištění vyžádání osoby z cizího státu, vydáním evropského zatýkacího rozkazu, podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, návrhu na potrestání, vyhlášením odsuzujícího rozsudku pro tento trestný čin nebo doručením trestního příkazu pro takový trestný čin obviněnému, nebo

b) spáchal-li pachatel v promlčecí době trestný čin nový, na který trestní zákon stanoví trest stejný nebo přísnější.

ad a) V případě pokračování v trestném činu se pojeví hmotněprávní povaha promlčení tím, že úkony, které způsobují přerušení běhu promlčecí doby, se vztahují ke všem dílčím útokům pokračujícího trestného činu, byť byly učiněny

pouze ve vztahu k jednomu dílčímu útoku, a to bez ohledu na to, zda se o nich konalo společné řízení či řízení samostatná.⁶⁴

ad b) Novým trestným činem se pro potřeby přerušeni promlčení rozumí jakýkoli trestný čin (bez ohledu na právní posouzení) spáchaný alespoň z části v promlčecí době, za který je stanoven trest stejný nebo přísnější. Pro porovnání přísnosti trestu se srovnávají horní hranice trestních sazeb stanovené zákonem (jsou-li stejné, rozhoduje výše dolních hranic), nikoliv konkrétní tresty, které by pachateli měly být uloženy. U mladistvých se porovnávají trestní sazby stanovené v TZ v nesnížené podobě.⁶⁵ Pro přerušeni běhu promlčecí doby není rozhodné, zda byl pachatel za spáchaný trestný čin (stejně nebo přísněji trestný) již pravomocně odsouzen, ale to zda daný čin spáchal. Orgány činné v trestním řízení musí tuto otázku posoudit jako otázku předběžnou (dle § 9 odst. 1 TŘ), nelze čekat na pravomocné rozhodnutí soudu.⁶⁶

3.1.2.1. VYBRANÉ OTÁZKY (judikatura)

V souvislosti s přerušeni promlčecí doby dle § 34 odst. 4 písm. a) TZ vyvstává otázka, zda usnesení o zahájení trestního stíhání (resp. sdělení obvinění dle § 160 odst. 1 TŘ), které trpí určitými vadami a které je v důsledku toho nahrazeno novým sdělením v téže věci, má účinky vedoucí k přerušeni promlčení.

NS zastává názor, že sdělení obvinění učiněné dle § 160 odst. 1 TŘ, které trpí určitými vadami, má účinky spočívající v přerušeni promlčecí doby, nehledě na to, že bylo později nahrazeno novým sdělením o témže skutku. Jiná situace by však nastala v případě tzv. nicotnosti právního úkonu. Nicotný úkon nemá žádné právní účinky a hledí se na něj jako by neexistoval. Takovýto krajní důsledek či sankce za vadu právního úkonu je považován za výjimečný a namísto tam, kde to výslovně stanoví zákon, anebo to vyplývá ze smyslu a účelu určitého zákonného ustanovení.⁶⁷

Stejný názor zastává i ÚS, ten ve svém nálezu⁶⁸ upozorňuje i na případy tzv. libovůle : *"V některých případech by usnesení o zahájení trestního stíhání vskutku nemohly být přičteny účinky spočívající v přerušeni promlčecí doby podle § 67*

⁶⁴ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. července 2007, sp. zn. 8 Tdo 752/2007

⁶⁵ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 356

⁶⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2000, sp. zn. 3 Tz 31/2000

⁶⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2009, sp. zn. 5 Tdo 1469/2008

⁶⁸ nález Ústavního soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. I. ÚS 1553/11

odst. 3 písm. a) trestního zákona, a to pokud by vykazovalo znaky libovůle. Na libovůli by bylo možno usuzovat zejména tehdy, pokud jeho odůvodnění bylo natolik nedostatečné, že by z něj nebylo ani v elementární míře zřejmé, za jaké jednání má být obviněná osoba trestně stíhána, či by mělo pouze formální charakter, kdy by se vzhledem k absenci dalších úkonů v trestním řízení jevílo být vydáno právě jen za účelem přerušení promlčecí doby bez skutečné ambice trestní stíhání proti stíhanému aktivně vést. Shodně by bylo samozřejmě nutno hodnotit i případ usnesení o zahájení trestního stíhání, které by mělo dokonce charakter nicotného právního úkonu."

Další problém u přerušení běhu promlčecí doby vyvstává ve vztahu k časové působnosti zákona. Předchozí právní úprava (trestní zákoník z r. 1961) stanovovala důvody pro přerušení promlčecí doby odlišně. Nové vymezení je přesnější a uzavřené, na rozdíl od předchozí úpravy, jejíž vymezení je dost vágní (sdělení obvinění a *"po něm následující úkony policejního orgánu, státního zástupce nebo soudu, směřující k trestnímu stíhání pachatele"*). Může tedy nastat problém, že promlčecí doba za trestný čin, který byl spáchán za účinnosti předchozí právní úpravy, byla přerušena z důvodu, který nový TZ nezná (např. předvoláním obviněného k výslechu, apod.). Pak vyvstává otázka, s ohledem na zásady o časové působnosti, zda dospět k závěru, že nová právní úprava je pro pachatele příznivější, a tudíž promlčecí doba v konkrétním případě již uplynula, nebo k závěru, že nastaly-li již jednou účinky přerušení promlčecí doby, nemůže na tom nic změnit ani nová právní úprava. Gřivna se kloní k druhé možnosti, a říká, že účinky přerušení promlčecí doby nelze odstranit tím, že nová právní úprava takový důvod přerušení nezná.⁶⁹

S časovou působností zákona souvisí i situace, kdy délka promlčecí doby dle (nového) trestního zákona je kratší (tj. pro pachatele příznivější) než promlčecí doba dle předchozí úpravy. V takovém případě se dle názoru NS uplatní kratší promlčecí doba pouze do budoucna (tj. od účinnosti "nového" trestního zákona).

"(...) je podstatné, že trestní stíhání podle původní právní úpravy bylo zahájeno a vedeno v souladu s takovou právní úpravou, a v souladu s tehdy platným právem počala též běžet promlčecí doba, jejíž délka se odvíjela od právní úpravy v době jejího běhu aplikované. Pokud teprve v průběhu této promlčecí doby došlo ke změně trestního zákona, a tím i ke změně právní kvalifikace, měla tato změna vliv jen na délku nové promlčecí doby, aniž by rušila účinky, které nastaly již ve

⁶⁹ Gřivna, T. in Stočesová, S. a kol. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 38
K tomu srovnej Púry, F. in Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, § 1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 456-457

vztahu k promlčení podle původní právní kvalifikace a v souladu s ní i počítané délky promlčecí doby. (...) Není tím narušena ani právní jistota občanů, a nelze takovou skutečnost považovat ani za rozpornou s principem zákazu retroaktivity vyjádřeným v § 2 odst. 1 tr. zákoníku, protože užití mírnější, resp. kratší promlčecí doby vycházející z tohoto principu, se bude realizovat po celou dobu, co je předmětná nová právní norma účinná tj. v daném případě od 1. 1. 2010, kdy trestní zákoník nabyl účinnosti. Nemůže se však podle ní přehodnocovat již v minulosti proběhlá promlčecí doba, které počala běžet, běžela a byla přerušena v souladu s původní zákonnou právní úpravou.⁷⁰"

3.2. VYLOUČENÍ Z PROMLČENÍ

TZ také uvádí případy, kdy uplynutím promlčecí doby trestní odpovědnost pachatele nezaniká. Vedle TZ upravují vyloučení z promlčení ještě další zákony (č. 184/1964 Sb. a č. 148/1969 Sb.).

Podle § 35 TZ nezaniká trestní odpovědnost (promlčením):

- a) za trestné činy uvedené v hlavě třinácté zvláštní části TZ [s výjimkou trestných činů založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403), projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404), popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405)], a to i pokud byly v minulosti spáchány činy, které by nyní měly znaky těchto trestných činů,
- b) za trestné činy rozvracení republiky (§ 310), teroristického útoku (§ 311) a teroru (§ 312), pokud byly spáchány za takových okolností, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva,
- c) za jiné trestné činy spáchané v době od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně deset let (pokud z důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby), a které byly spáchány veřejnými činiteli anebo byly spáchány v souvislosti s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských.

Zákon (č. 184/1964 Sb.), kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných

---

⁷⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2010, sp. zn. 8 Tdo 797/2010

činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů nabyt účinnosti dne 1. 10. 1964. V souladu s normami mezinárodního práva o stíhání a potrestání válečných zločinců stanovil, že u trestných činů uvedených v jeho názvu se trestní stíhání ani výkon trestu nepromlčuje, pokud by u nich mělo nastat promlčení trestního stíhání ke dni 9. 5. 1965 nebo později.

V roce 1969 přistoupila Československá socialistická republika k Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Státy ratifikující tuto Úmluvu se zavázaly přijmout veškerá legislativní nebo jiná opatření nutná k zajištění toho, aby se promlčení stanovené zákonem nebo jinak nevztahovalo na stíhání a trestání zločinů uvedených v člancích I a II této Úmluvy. K tomu došlo novelou trestního zákoníku (z r. 1961) zákonem č. 148/1969 Sb.

Podle této Úmluvy (článek I) se promlčení, dle vnitrostátní úpravy, nebude vztahovat na následující zločiny, bez ohledu na dobu jejich spáchání:

a) válečné zločiny, jak jsou definovány ve Statutu Norimberského mezinárodního vojenského soudního dvora z 8. 8. 1945 a potvrzeny rezolucemi Valného shromáždění Organizace spojených národů 3(I) z 13. 2. 1946 a 95(I) z 11. 12. 1946, zvláště "vážná porušení" vyjmenovaná v Ženevských úmluvách z 12. 8. 1949 o ochraně obětí války;

b) zločiny proti lidskosti, ať byly spáchány v době války nebo míru, jak jsou definovány ve Statutu Norimberského mezinárodního vojenského soudního dvora a potvrzeny rezolucemi Valného shromáždění Organizace spojených národů (viz výše), vyhnání obyvatelstva z půdy, kterou má v držbě, způsobené ozbrojeným útokem nebo okupací, nelidské činy, které jsou důsledkem politiky apartheidu, a zločin genocidia, jak je definován v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948, a to i případy, že tyto činy nejsou porušením vnitřního práva země, v níž byly spáchány.

Nadto jestliže dojde ke spáchání kteréhokoli zločinu uvedeného v článku I Úmluvy, vztahuje se vyloučení z promlčení dle Úmluvy i na představitele státní moci a soukromé osoby, kteří se jako přímí pachatelé nebo účastníci podílejí na spáchání kteréhokoliv z těchto zločinů nebo přímo podněcují jiné jejich spáchání, nebo se k jejich spáchání spolčují, a to bez ohledu na stupeň dovršení, a na představitele státní moci, kteří jejich páchaní tolerují (článek II Úmluvy).

3.3. PROMLČENÍ dle ZSM

ZSM upravuje v § 8 promlčení trestního stíhání. Jak již bylo zmíněno výše, toto označení není příliš vhodné, neboť „trestní stíhání“ je pojem trestněprocesní, zatímco promlčením nezaniká pouhá možnost stíhat mladistvého, ale zaniká jeho trestní odpovědnost (pojem hmotněprávní) jako taková, kdy nestíhatelnost je důsledkem zániku trestnosti činu.⁷¹ Obdobně jako trestní řád, tak ZSM nereaguje na změnu terminologie v trestním zákoně.

U mladistvých zákon stanoví promlčecí doby kratší, konkrétně 3, 5 a 10 let. Jde tedy o zkrácení promlčecí doby přibližně na polovinu. Pro určení délky promlčecí doby je rozhodná výše trestní sazby uvedená v TZ, a to v nezkrácené formě (tj. bez snížení dle § 31 odst. 1 ZSM – ke snížení nedojde, neboť nejde o ukládání trestního opatření, ale o otázku viny). Délka promlčecí doby se posuzuje s ohledem na § 2 odst. 1 TZ (časová působnost zákona).

V ostatním (počátek, stavení a přerušení promlčecí doby) se uplatní princip subsidiarity TZ, tj. platí obecná úprava promlčení dle TZ. Při počítání promlčecí doby se použije § 139 TZ.

3.4. PROMLČENÍ dle TOPO

Promlčení u PO upravuje § 12 TOPO. Ten pouze odkazuje na § 34 TZ, který se použije pro PO obdobně, a to v podstatě v celém rozsahu. Délka promlčecí doby je tedy 20, 15, 10, 5 a 3 roky podle závažnosti trestného činu vyjádřené trestní sazbou trestu odnětí svobody (bez ohledu na skutečnost, že právnické osobě nelze, z povahy věci, trest odnětí svobody uložit). Úprava stavení promlčecí doby se užije obdobně, v případě přerušení promlčení se (z povahy věci) neuplatní důvod uvedený v § 34 odst. 4 písm. a) TZ, neboť PO nelze vzít do vazby ani ji zatknout.

Promlčení se vztahuje na všechny trestné činy dle § 7 TOPO, vyjma trestného činu dle § 311 TZ (teroristický útok) naplňuje-li podmínky § 13 TOPO, tj. pokud zakládá válečný zločin či zločin proti lidskosti dle mezinárodního práva⁷². Aby došlo k vyloučení z promlčení, musí být naplněny znaky skutkové podstaty

⁷¹ Šámal, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 66

⁷² K tomu srovnej např. Statut Mezinárodního vojenského soudního dvora v Norimberku (publikován pod č. 164/1947 Sb.), Římský statut Mezinárodního trestního soudu (sdělení č. 84/2009 Sb. m. s.), Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti (publikována pod č. 53/1974 Sb.)

trestného činu teroristického útoku a zároveň (kumulativně) znaky skutkové podstaty zločinu proti lidskosti nebo válečného zločinu.

4. MILOST PREZIDENTA REPUBLIKY

Ústava ČR zakládá právo prezidenta republiky udělovat milost. Toto právo je však omezeno pouze na oblast trestního práva. Institut milosti má kořeny v dobách monarchií, kdy se veškerá moc ve státě soustřeďovala v osobě panovníka. Při přechodu od absolutismu k parlamentním formám vládnutí se v nově vznikajících ústavách objevil i tento institut. Také při vzniku samostatného československého státu byl v Ústavě z r. 1920 mezi pravomoci prezidenta republiky zakotven i institut milosti (včetně amnestie). Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, pak nově zakotvil i právo prezidenta republiky zhlazovat odsouzení.

Pojem milost lze chápat v dvojitěm pojetí – jako obecný pojem zahrnující celý institut milosti (v širším slova smyslu) nebo jako označení milosti individuální (v užším slova smyslu). Zákonou definici tohoto pojmu v Ústavě ani jiném zákoně nenajdeme, Ústava sama dokonce pojem milost vůbec neuvádí. Právní úprava institutu milosti je velmi strohá. Ústava v podstatě pouze uděluje oprávnění prezidentu republiky udělovat milost (v širším slova smyslu), blíže ho nespecifikuje. Proces udělování milosti pak upravuje trestní řád v hlavě dvacáté třetí – „*Udělení milosti a použití amnestie*“, vedle toho upravuje (v příslušných částech zákona) procesní důsledky plynoucí z udělení milosti. Trestní zákon se o institutu milosti zmiňuje pouze okrajově v souvislosti s výkonem trestu (srovnej § 61 a 69 TZ).

Podle čl. 62 písm. g) Ústavy ČR prezident republiky odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zhlazuje odsouzení. Podle čl. 63 odst. 1 Ústavy pak prezident republiky nařizuje, aby se trestní řízení nezačalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo (písm. j) a má právo udělovat amnestii (písm. k).

Z výše uvedeného můžeme vyvodit, že rozlišujeme několik různých forem milosti prezidenta republiky. Konkrétně půjde o agraciaci, rehabilitaci a abolicí. Agraciací je myšleno prominutí pravomocně uloženého avšak dosud nevykonaného trestu nebo jeho části. Rehabilitací dochází k zhlazení odsouzení, tj. k odstranění nepříznivých následků uloženého trestu. Abolice pak brání

zahájení řízení, resp. způsobuje překážku pro pokračování v již zahájeném řízení. Tyto jednotlivé formy milostí pak mohou mít podobu individuální milosti (milost v užším slova smyslu) nebo podobu hromadné milosti (amnestie). Jednotlivé formy mohou být při udělování různě kombinovány.

Mezi institutem (individuální) milosti a amnestií existuje řada rozdílů. Milost je vždy aktem individuálním (přihlíží se k okolnostem konkrétního případu), zatímco amnestie je aktem všeobecným (vztahuje se na určitý okruh trestných činů). Rozhodnutí o amnesii je považováno za pramen trestního práva (hmotného) a uveřejňuje se ve Sbírce zákonů ČR. O aplikaci amnestie na konkrétní případ rozhoduje soud (postup upravuje TŘ). Rozhodnutí o (ne)udělení individuální milosti je neveřejné, doručuje se prostřednictvím soudu (resp. příslušného orgánu činného v trestním řízení) pouze k rukám adresáta milosti, popř. žadatele o milost, je-li odlišný od osoby adresáta. Rozhodnutí o udělení individuální milosti není normativním právním aktem, a tudíž není považováno za pramen práva.

Podle § 366 TŘ uděluje prezident republiky v rámci své ústavní pravomoci milost (míněno v užším slova smyslu⁷³). Odstavec druhý dává prezidentovi možnost přenést vyřizování žádostí o milost na ministra spravedlnosti. Prezident tohoto zákonného zmocnění poprvé užil v r. 1994 (toto rozhodnutí prezidenta republiky o přenesení pravomoci bylo zrušeno v roce 2003). V současnosti platí rozhodnutí prezidenta republiky č. 378/2013 Sb., o přenesení pravomoci v řízení o udělení milosti.

Na vydání milosti není právní nárok. Dle judikatury ÚS se proti zamítnutí žádosti o udělení milosti nelze bránit ústavní stížností.⁷⁴

Agraciace a rehabilitace patří mezi okolnosti způsobující zánik výkonu trestu, a tudíž nejsou náplní této práce. Dále se tedy budeme zabývat pouze jedinou formou milosti – abolicí.

4.1. ABOLICE

Abolice (ať už ve formě milosti individuální nebo hromadné) patří mezi okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti, které nejsou výslovně uvedeny v trestním zákoně. Aboliční rozhodnutí prezidenta vyžaduje ke své platnosti kontrasignaci

⁷³ Kantoříková, J. K otázce prezidentských milostí. *Právní fórum*. 2004, 1, s. 27

⁷⁴ usnesení ÚS ze dne 17. 5. 2000, sp. zn. II. ÚS 137/2000

předsedy vlády (popř. jím pověřeného člena vlády). Odpovědným orgánem je tedy vláda.

Systematické zařazení abolicie není jednoduché. Je řazena jak mezi instituty trestněprávní, tak i trestněprocesní⁷⁵. Trestní zákon neobsahuje úpravu institutu milosti ve formě abolicie vůbec, trestní řád pak upravuje pouze její procesní důsledky. Aboličním rozhodnutím zaniká trestnost činu jako taková, ne jen jeho stíhatelnost. Podle Púryho představuje abolicie procesní překážku stíhatelnosti, ale je založena na hmotněprávním základě. Považuje ji tedy za trestněprávní institut.⁷⁶

Podle Marečkové je abolicie vhodná uplatnit zejména tam, kde je trestní stíhání příliš tvrdé a kde se systém trestního práva s tímto problémem nedokáže sám vyrovnat. Smyslem aboličního oprávnění prezidenta republiky je pomáhat těm, kteří se v souvislosti s trestním stíháním dostali do situace neúměrně tvrdé, a to z důvodu věku, zdravotního stavu, rodinných důvodů či (neúměrné) délky trestního řízení.⁷⁷

Abolicie je nejvíce kritizovanou formou milosti, přestože v praxi je formou nejméně využívanou. Nejčastěji je namítáno porušování principu rovnosti, práva na spravedlivý proces, dělby moci, apod. Jedním z argumentů odpůrců je i fakt, že aboliční právo nemá (v tak široké podobě) v jiných evropských zemích obdoby.

4.1.1. ABOLICE A PRÁVNICKÉ OSOBY

Oprávnění prezidenta republiky udělovat milost (v širším slova smyslu) není v Ústavě ani v jiných právních předpisech nijak omezeno. Hlavními argumenty pro existenci tohoto oprávnění jsou vedle důvodů humanitárních (zmírňování tvrdosti zákona) i důvody politické (politictí odpůrci „padlého“ režimu) a důvody spočívající v odstraňování nedostatků systému. Z povahy věci lze v případě PO uvažovat pouze o důvodech posledně jmenovaných.⁷⁸ Tudíž zánik trestní odpovědnosti PO (pachatele) z důvodu udělení milosti prezidenta republiky ve formě abolicie není vyloučen.

---

⁷⁵ např. Solnař, V. in *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vyd.* Praha: Orac, 2003; Jelínek, J. in *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část.* 3. vyd. Praha: Leges, 2013

⁷⁶ Púry, F. in Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 441

⁷⁷ Marečková, L. *Milosti: ohnisko lidství v trestním právu.* 1. vyd. Praha: Academia, 2007, s. 110

⁷⁸ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 274

4.2. ÚPRAVA DE LEGE FERENDA

Institut milosti patří mezi velmi diskutovaná témata. Mnohými je tento institut kritizován (zejm. pak aboliční pravomoc), mnozí volají po jeho zrušení.

Za hlavní problém platné právní úpravy považují zejména nedostatečnou právní úpravu milosti, kdy nejsou upraveny podmínky přípustnosti milosti. To, zda prezident udělí či neudělí milost, záleží čistě na jeho úvaze. Není ničím limitován, milost lze udělit i bez žádosti. Jsou tudíž ohroženy některé základní principy právního státu – např. princip rovnosti, princip presumpce neviny, princip neodvratitelnosti trestu za spáchané trestné činy, princip právní jistoty, apod.⁷⁹ Nadto rozhoduje orgán (prezident), který není ze své činnosti odpovědný.⁸⁰

Dalším problémem je nepřezkoumatelnost a nezrušitelnost milosti. Právo udělovat milost má povahu práva absolutního, výlučného – nelze ho přezkoumat, ani zrušit (viz judikatura ÚS⁸¹). Tudíž jednou udělená milost je platná a nezrušitelná. V případě abolice (vyslovení nestíhatelnosti) se jedná o naprosto nevyhovující konstrukci, kdy prezident rozhodne jednou pro vždy o nemožnosti stíhání určité osoby (osob) pro určitý čin, aniž by došlo k jakémukoliv řízení, ve kterém budou zváženy a prošetřeny veškeré okolnosti s tímto činem související (zejm. otázka protiprávnosti a trestnosti činu, viny pachatele, apod.). Dochází tedy k jasnému zásahu do výkonu moci soudní a k narušení principu nezávislosti soudů. Nastává jasný rozpor s principem dělby moci.⁸²

Výše uvedené problémy se týkají všech typů milostí, avšak jejich zásadní problém vnímám zejména ve vztahu k abolici. Milost je v první řadě chápána jako institut odpuštění. Dále je spojována s potřebou spravedlnosti tam, kde je dána nepřiměřená tvrdost zákona, popř. tam, kde došlo k selhání systému (tj. v případech, kdy nastává rozpor mezi formální a materiální spravedlností).⁸³

Uvážíme-li tyto důvody, lze dle mého názoru v případě agraciace a rehabilitace

---

⁷⁹ Srovnej např. Pavlíček, V. O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M. *Pocta O. Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, s.150-166

⁸⁰ Vyjma případů amnestie a individuální milosti ve formě abolice, které podléhají kontraskripci předsedou vlády, a tudíž za ně odpovídá vláda.

⁸¹ např. V usnesení ze dne 5. března 2013, sp. zn. Pl. ÚS 4/13 Ústavní soud zcela jasně dovodil nepřezkoumatelnost (a s tím související nezrušitelnost) amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky. Přesto si ponechal "zadní vrátka" v podobě ochrany tzv. materiální ohniska ústavy pro případ, že by v budoucnu dospěl k závěru, že je nutné zasáhnout a takové rozhodnutí zrušit.

⁸² Kantoříková, J. K otázce prezidentských milostí. *Právní fórum*. 2004, 1, s. 27

⁸³ K tomu podrobněji např. Marečková, L. *Milosti: ohnisko lidství v trestním právu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007

existenci těchto pravomocí prezidenta snadno obhájit. Za předpokladu střídání užívání těchto pravomocí, a to zejména v individuální formě a v odůvodněných případech.

Opodstatněnost těchto argumentů, dle mého názoru, naprosto chybí v případě abolicie. Nevidím jediný důvod, proč by měl mít prezident republiky pravomoc zastavit trestní stíhání pachatele. Pokud porovnáme proces udílení milostí a proces vydávání soudního rozhodnutí (resp. celé trestní řízení), je zřejmé, že prezident nemá možnost dopátrat se tzv. materiální pravdy (tj. zjistit skutkový stav věci). Dochází tedy k rozporu s účelem a funkcemi trestního řízení. Je poškozován zájem společnosti na objasnění trestné činnosti, právo na spravedlivý proces, princip rovnosti před zákonem a jiné základní principy právního státu, zejm. pak princip dělby moci. Myslím, že naprosto výstižně tuto problematiku shrnula ve svém článku⁸⁴ Kantoříková, a tudíž si dovoluji tuto kapitolu uzavřít její citací:

„Trestní právo (hmotné i procesní) samo v sobě zahrnuje širokou škálu institutů, jejichž účelem je právě zohlednit celkovou situaci pachatele, jeho rodinné, zdravotní a jiné problémy, jeho pohnutku k činu apod. Jde především o možnosti uložit trest pod zákonnou trestní sazbu, použít některou z mnohých polehčujících okolností, možnost zastavit trestní stíhání už státním zástupcem, možnost upustit od potrestání apod. Je dokonce povinností soudu, aby na případ nahlížel ze všech hledisek, pečlivě hodnotil všechny skutečnosti svědčící pro (ale i proti) obžalovaného, a až na základě všech dostupných důkazů dospěl k výroku o vině a případně i o trestu. Připustíme-li, že se vyskytne případ, že se takto soud chovat nebude a jeho chyba nebude odhalena ani v řízení o opravných prostředcích, teprve potom ale až zde se otevírá prostor pro použití prezidentské milosti, ale vždy až ve formě agraciace. Soud má totiž mnohem lepší prostředky a možnosti (než prezident) se seznámit se všemi okolnostmi případu, a to jak s těmi, které svědčí ve prospěch pachatele, tak ovšem i s těmi, které hovoří v jeho neprospěch, má prostor (a povinnost) všechny tyto okolnosti pečlivě hodnotit a až na základě tohoto hodnocení dojde k výroku o vině či nevině pachatele.“

Přestože došlo k novele Ústavy, a tím k přesunu aboliční pravomoci z čl. 62 do čl. 63 Ústavy (tj. do kategorie pravomocí prezidenta, které vyžadují kontrasignaci předsedy vlády), nesdílím názor, že problém byl vyřešen, protože zde nyní existuje odpovědný orgán (vláda). Z výše uvedených důvodů bych uvítala, kdyby došlo k novele Ústavy, kterou by byla aboliční pravomoc prezidenta zrušena⁸⁵.

⁸⁴ Kantoříková, J. K otázce prezidentských milostí. *Právní fórum*. 2004, 1, s. 27

⁸⁵ K tomu srovnej (ústavně)právní vývoj na Slovensku (novela č. 90/2001 Z. z. - viz kapitola č. 7)

Neboť tato pravomoc (tím spíše v dnešní podobě) nemá dle mého názoru v demokratickém právním státě místo.⁸⁶

5. DALŠÍ ZPŮSOBY ZÁNÍKU TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Jak již bylo řečeno výše, TZ upravuje zánik trestní odpovědnosti v hlavě IV. Zde pak uvádí dva (obecné) důvody zániku trestní odpovědnosti – účinnou lítost a promlčení. Vedle toho však existují další způsoby zániku trestní odpovědnosti do této hlavy nezařazené. Patří sem zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu a zánik trestní odpovědnosti účastníka, které TZ upravuje v rámci ustanovení o trestní odpovědnosti pachatele za přípravu, pokus a účastenství (hlava II). Dále sem patří i způsoby zániku trestní odpovědnosti TZ neupravené (smrt pachatele).

5.1. ZÁNÍK TRESTNOSTI PŘÍPRAVY A POKUSU

Teorie práva rozlišuje tři stádia trestného činu – přípravu, pokus a dokonaný trestný čin.

Přípravou trestného činu je myšleno úmyslné jednání, které vede k vytváření podmínek pro spáchání trestného činu, zejm. ve formě organizování, opatrování prostředků, spolčení, srocení, návodu či pomoci k takovému trestnému činu. Dle zákona je příprava trestná pouze u zvlášť závažných zločinů, a to pouze tehdy, jestliže to zákon u daného trestného činu výslovně stanoví a pokud nedošlo k pokusu nebo dokonání trestného činu (§ 20 odst. 1 TZ).

Pokusem trestného činu se dle zákona rozumí jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a kterého se pachatel dopustil s úmyslem trestný čin spáchat, pokud nedošlo k dokonání trestného činu (§ 21 odst. 1 TZ).

Úprava zániku trestnosti přípravy a pokusu trestného činu je obdobná. V obou případech trestnost zaniká na základě dobrovolného upuštění od dalšího jednání.

Podle § 20 odst. 3 TZ zaniká trestní odpovědnost za přípravu k zvlášť závažnému zločinu, pokud pachatel dobrovolně upustil od dalšího jednání směřujícího ke spáchání trestného činu, a zároveň:

- a) odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy, nebo

---

⁸⁶ Pokud porovnáme naši právní úpravu institutu prezidentské milosti, resp. abolicie jako takové, nemá v zahraničních evropských úpravách (v takovéto míře) obdoby.

b) učinil o přípravě k zvlášť závažnému zločinu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy, mohlo být ještě odstraněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu (voják může učinit oznámení nadřízenému).

Totéž platí obdobně pro zánik trestní odpovědnosti za pokus trestného činu (§ 21 odst. 3 TZ).

Smyslem této úpravy je, obdobně jako u institutu účinné lítosti, motivovat pachatele slibem beztrestnosti k upuštění od dalšího jednání, a tím zabránit vzniku škodlivého následku na zájmech chráněných trestním zákonem. Zákonodárce tedy opět preferuje ochranu společenských zájmů před trestní represí a potrestáním pachatele (přednost dostává ochranná funkce trestního práva před funkcí represivní).

Základním požadavkem je opět dobrovolnost⁸⁷. Podmínka dobrovolnosti je subjektivním požadavkem beztrestnosti, a tudíž je nutné posuzovat ji u každé osoby samostatně.

Z ustálené judikatury můžeme dovodit, že v případě přípravy k zvlášť závažnému zločinu (resp. pokusu trestného činu) bude dobrovolnost jednání vyloučena zejména za situace, kdy:

- 1) pachatel byl při přípravě (pokusu) přistižen, a tudíž upustil od dalšího jednání z obavy, že bude odhalen
- 2) pachatel upustil od dalšího jednání, protože narazil na překážku, kterou nebyl schopen překonat, v dalším jednání mu zabránila třetí osoba, nebo se dostal do situace, která mu nedávala žádnou naději na úspěch
- 3) pokud pachatel své další jednání odložil pouze na dobu pozdější (vždy musí jít o trvalé upuštění od dalšího jednání)

Vedle dobrovolného upuštění od dalšího jednání je nutné dobrovolně odstranit nebezpečí vzniklé zájmu chráněnému TZ. Zde je třeba rozlišovat mezi tzv. neukončeným a ukončeným pokusem (resp. přípravou). O neukončeném pokusu hovoříme tam, kde pachatel ještě neučinil vše, co považoval za nezbytné k dokonání trestného činu. V těchto případech postačí zdržet se dalšího jednání

---

⁸⁷ K podmínce dobrovolnosti srovnej kapitolu č. 2 (účinná lítost)

směřujícího k dokonání trestného činu. V případě ukončeného pokusu (tj. pachatel vykonal vše, co považoval za potřebné k dokonání trestného činu, přesto k dokonání nedošlo) lze dobrovolně upustit od dokonání trestného činu pouze v případě, že mezi jednáním pachatele (které je pokusem) a následkem tohoto jednání existuje určitá prodleva, kdy je možné následku zabránit. V těchto případech je k odvrácení nebezpečí zapotřebí aktivního zásahu pachatele, neboť pouhé upuštění od dalšího jednání (pasivní nekonání) nezabrání vzniku původně zamýšleného následku.⁸⁸

Nezbytnou míru aktivity pachatele nelze stanovit paušálně, je nutné posuzovat ji vždy individuálně v souvislosti s konkrétními okolnostmi daného případu a s ohledem na poměry pachatele.⁸⁹

Vedle aktivního zásahu musí pachatel současně upustit i od původního záměru dokonat trestný čin. Je tudíž vyžadována i změna vnitřního postoje pachatele k zamýšlenému následku, takové pachatelovo rozhodnutí musí trvat až do konečného odvrácení nebezpečí vzniku původně zamýšleného následku.⁹⁰

K zániku trestní odpovědnosti pachatele dojde i v případě, že následek byl odvrácen za přispění a pomoci jiných osob, pokud jednaly z podnětu pachatele.⁹¹

Dobrovolným upuštěním od dalšího jednání nelze zcela odčinit, co se stalo (nebezpečnost činu pro společnost zcela nezaniká). Proto k zániku trestnosti přípravy či pokusu nestačí pouhé přičinění se o odstranění již vzniklých škodlivých následků ani dobrovolná náhrada škody (půjde však o polehčující okolnosti).⁹² O polehčující okolnost půjde i v případě, že snaha pachatele o nedokonání trestného činu skončila neúspěchem. Bezvýsledná snaha pachatele zabránit trestnému činu tedy nezakládá zánik jeho trestní odpovědnosti.

---

⁸⁸ Solnař, V., Císařová, D., Fenyk, J. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vyd.* Praha: Orac, 2003, s. 345

⁸⁹ Posuzuje se především to, zda pachatel učinil vše potřebné, aby zabránil hrozícímu následku, zda to, co učinil, za daných okolností postačovalo k zabránění následku, a zda pachatelovo konání bylo v příčinné souvislosti s odvrácením nebezpečí, které hrozilo zájmu chráněnému trestním zákonem (k tomu např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 11. 1986, sp. zn. 5 Tz 33/86 - publikované pod č. R 27/1987)

⁹⁰ K tomu srovnej usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. ledna 2006, sp. zn. 8 Tdo 1607/2005, publikované pod č. R 7/2007

⁹¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 11. 1986, sp. zn. 5 Tz 33/86 (publikované pod č. R 27/1987)

⁹² Solnař, V., Císařová, D., Fenyk, J. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vyd.* Praha: Orac, 2003, s. 343

V případě § 20 odst. 3 písm. b), resp. § 21 odst. 3 písm. b) TZ však postačí, pokud pachatel splní podmínku včasného oznámení (tj. učiní oznámení v době, kdy lze dokonání činu ještě zabránit), bez ohledu na to, zda skutečně dojde k odstranění nebezpečí ze strany příslušných orgánů. Pachateli nelze přičítat k újmě to, že reakce státního zástupce či policejního orgánu (resp. nadřízeného u vojáka) byla neadekvátní, pomalá či neúčinná, popř. došlo k zásahu "vis major".⁹³

Jde-li o pokus, na kterém se účastní více osob, je nutné posuzovat "odstranění nebezpečí" nejen ve vztahu k nebezpečí, jež vzniklo z vlastního jednání pachatele, ale i ve vztahu k nebezpečí, které vzniklo z jednání ostatních osob zúčastněných (bez ohledu na to, zda měl na vzniku takového nebezpečí osobní podíl).⁹⁴ Zánik trestní odpovědnosti za pokus (resp. přípravu) trestného činu pachatele, který splnil všechny zákonné podmínky pro její zánik, nevylučuje skutečnost, že čin byl dokonán ostatními pachateli na činu zúčastněnými, avšak pouze v případě, že k tomu došlo nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení (§ 20 odst. 4, § 21 odst. 4 TZ).

Úprava § 20 odst. 4 TZ se vztahuje na účastenství v širším slova smyslu (tj. spolupachatele i účastníky v užším slova smyslu), v případě § 21 odst. 4 TZ však půjde pouze o spolupachatele (pro účastníky v užším slova smyslu platí speciální úprava § 24 odst. 4 TZ - viz níže).⁹⁵

Zánikem trestní odpovědnosti pachatele za přípravu, popř. pokus trestného činu není vyloučena trestní odpovědnost tohoto pachatele za jiný trestný čin, který již svým jednáním dokonal (§ 20 odst. 5, § 21 odst. 5 TZ). Mluvíme o tzv. kvalifikovaném pokusu, resp. přípravě.

Vzhledem k výše uvedenému se nabízí srovnání s institutem účinné lítosti. Podobnost obou institutů je zřejmá, nalezneme však několik zásadních rozdílů:

- 1) stádium trestného činu, do kterého pachatel dospěl - účinná lítost se vztahuje pouze na dokonané trestné činy

⁹³ Stádia přípravy a pokusu jsou definována jako "úmyslná jednání", nelze tedy aplikovat objektivní odpovědnost ("za stav"), ale pouze odpovědnost subjektivní ("za zavinění")
K tomu srovnej Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 288-290

⁹⁴ Jelínek, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: podle stavu k 1. 10. 2012*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 44

⁹⁵ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 306

2) výčet trestných činů - účinnou lítost lze aplikovat pouze na trestné činy uvedené v taxativním výčtu § 33 TZ, zatímco k zániku trestnosti pokusu/přípravy může dojít (při splnění všech podmínek) u jakéhokoli trestného činu

3) podmínka odstranění nebezpečí (příprava, pokus) a podmínka odstranění následku, který vznikl zájmu chráněnému TZ (účinná lítost) – vznikem následku dochází k dokonání trestného činu

Zákon mluví výslovně o odstranění nebezpečí, nikoliv následku (dojde-li k následku, nelze dosáhnout beztrestnosti dle § 20 a 21 TZ). V případě, že došlo k dokonání trestného činu i přes (bezvýslednou) snahu pachatele, nebo v případě, kde vzhledem ke konstrukci skutkové podstaty nepřichází dobrovolné upuštění od dalšího jednání a odstranění nebezpečí v úvahu by mohla podle Šámala (za splnění podmínek uvedených v § 33 TZ) připadat v úvahu aplikace účinné lítosti.⁹⁶

Zánik trestnosti přípravy a pokusu dle § 20 a 21 TZ se ve spojení s § 1 odst. 2 TOPO použije i v případě zániku trestní odpovědnosti PO.

5.2. ZÁNİK TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI ÚČASTNÍKA

Úprava zániku trestní odpovědnosti účastníka je v podstatě obdobná jako úprava zániku trestní odpovědnosti pachatele za přípravu a pokus trestného činu.

Trestní odpovědnost účastníka upravuje TZ v § 24. Zákon rozeznává tři formy účastenství (v užším slova smyslu) – organizaci, návod a pomoc. Účastenství se váže pouze k dokonatému trestnému činu nebo jeho pokusu. Nedospěje-li pachatele alespoň do stádia pokusu, nepovažujeme jednání "účastníka" za účastenství. U zvláště závažného zločinu připadá v úvahu trestní odpovědnost takové osoby za přípravu trestného činu, pokud to TZ u daného trestného činu ve zvláštní části výslovně stanoví.⁹⁷

Účastenství se od přijetí TOPO vztahuje i na PO (u trestných činů vymezených v § 7 TOPO), to znamená, že se použije subsidiárně úprava zániku trestní odpovědnosti účastníka v TZ (§ 1 odst. 2 TOPO). Účastníkem na trestném činu fyzické osoby tak může být nejen fyzická osoba, ale i osoba právnická a naopak.

⁹⁶ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 307

⁹⁷ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 344

Podle § 24 odst. 3 TZ zaniká trestní odpovědnost účastníka na základě dobrovolného⁹⁸ upuštění od dalšího účastenství na trestném činu, pokud zároveň:

- a) odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého účastenství, nebo
- b) učinil o účastenství na trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého účastenství, mohlo být ještě odstraněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu (voják může učinit oznámení nadřízenému).

Je-li na činu zúčastněno více osob, není zánik trestní odpovědnosti účastníka (který splnil všechny zákonné podmínky) vyloučen ani v případě, že čin je ostatními pachateli dokonán, došlo-li k tomu nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení (§ 24 odst. 4 TZ).

Ze zákonné úpravy účastenství (v širším slova smyslu - včetně spolupachatelství) vyplývá, že při účasti více osob na páchání trestného činu je vždy třeba posuzovat vznik, trvání a případný zánik trestní odpovědnosti každé z nich samostatně.

Podá-li účastník oznámení o trestném činu příslušnému orgánu až po zahájení trestního stíhání jiného účastníka nebo hlavního pachatele, nepůjde o dobrovolné upuštění od účastenství na trestném činu.

Naplnil-li účastník svým jednáním znaky skutkové podstaty jiného trestného činu, není vyloučena jeho trestní odpovědnost za tento trestný čin, přestože jeho trestní odpovědnost v rámci účastenství zanikla (§ 24 odst. 5 TZ) - tzv. kvalifikované účastenství.

5.2.1. VYBRANÉ OTÁZKY (judikatura)

Účastenství je v našem trestním právu založeno na zásadě akcesority. To znamená, že trestní odpovědnost účastníka je závislá na trestní odpovědnosti tzv. hlavního pachatele. TZ nezná možnost osamostatnění účastenství, která by znamenala nezávislost na hlavním trestném činu. Proto se nabízí otázka, zda lze

---

⁹⁸ K podmínce dobrovolnosti - viz kapitola 2 (účinná lítost) a kapitola 5.1. (pokus a příprava)

stíhat účastníka na trestném činu v případě, kdy není stíhán (hlavní) pachatel tohoto činu. Touto otázkou se zabývá ve svém článku⁹⁹ i Vantuch.

Pro naše potřeby je tato problematika zajímavá zejména z hlediska zániku trestní odpovědnosti. Zaměříme se tedy na případy, ve kterých došlo k zániku trestní odpovědnosti (hlavního) pachatele. Má tato okolnost vliv na trestní odpovědnost účastníka? Je zánik trestní odpovědnosti pachatele důvodem zániku trestní odpovědnosti účastníka?

Trestnost dle § 24 TZ není vyloučena zánikem trestní odpovědnosti hlavního pachatele (ať už z důvodu účinné lítosti, promlčení trestního stíhání nebo dobrovolného upuštění od dokonání trestného činu), neboť obecné způsoby zániku trestnosti se váží pouze k určité osobě.¹⁰⁰

K tomu Šámal uvádí, že není na překážku trestní odpovědnosti účastníka, je-li hlavní pachatel vyňat z pravomoci orgánů činných v trestním řízení (dle § 10 TR). Totéž platí pro beztrestnost osob blízkých u trestných činů nadřování, neoznámení trestného činu a nepřekážení trestnému činu (§ 366 až 368 TZ).¹⁰¹

Vantuch ve svém článku dospěl k závěru, že účastníka na trestném činu lze stíhat, přestože (hlavní) pachatel stíhán není. Namítá však, že orgány činné v trestním řízení musí v usnesení o zahájení trestního stíhání účastníků výslovně uvést překážku, pro kterou nelze stíhat (hlavního) pachatele.¹⁰²

Shodný pohled na věc můžeme vyvodit i z judikatury NS¹⁰³. Stručně řečeno, trestnímu stíhání účastníka nebrání, jsou-li na straně pachatele dány důvody jeho beztrestnosti či nestíhatelnosti, popř. jiné důvody, pro které ho nelze postavit před soud (např. úmrtí pachatele).

"V těchto případech neexistuje pravomocné rozhodnutí o spáchání trestného činu nebo jeho pokusu hlavním pachatelem. V trestním řízení vedeném proti účastníkovi proto musí být objektivní i subjektivní stránka trestného činu pachatele do té míry objasněna, že skutková zjištění tvoří dostatečný podklad k rozhodnutí o vině účastníka na trestné činnosti. Soud závěr o spáchání trestného

⁹⁹ Vantuch, P. Lze stíhat účastníka na trestném činu, i když není stíhán pachatel? *Bulletin advokacie*. 2014, 3, s. 32

¹⁰⁰ Herczeg, J. in Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 326

¹⁰¹ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 344

¹⁰² Vantuch, P. Lze stíhat účastníka na trestném činu, i když není stíhán pachatel? *Bulletin advokacie*. 2014, 3, s. 32

¹⁰³ Srovnej např. judikát R 58/1973, usnesení NS ze dne 19. září 2012, sp. zn. 6 Tdo 653/2012, aj.

činu, resp. jeho pokusu hlavním pachatelem, vyhodnotí jako předběžnou otázku (srov. § 9 odst. 1 tr. ř.) a jelikož se jedná o posouzení viny účastníka, nemůže být vázán pravomocným rozhodnutím soudu ohledně činu hlavního pachatele.¹⁰⁴

Pro úplnost je nutné zmínit, že hlavní podmínkou pro stíhání účastníka je možnost stíhání hlavního pachatele (z hmotněprávního hlediska).¹⁰⁵ Jinak řečeno, pachatel musí být trestně odpovědný, resp. být způsobilý spáchat daný trestný čin. Způsobilost být pachatelem trestného činu nabývá na významu zejména u tzv. konkrétního a speciálního subjektu trestného činu, kdy pachatel musí být nositelem určité vlastnosti, způsobilosti nebo postavení. V případě, že nelze dotyčného stíhat jako pachatele, nelze vzhledem k akcesoritě účastenství stíhat ani účastníky.¹⁰⁶

5.3. SMRT a PROHLÁŠENÍ ZA MRTVÉHO

Smrt pachatele je upravena v § 11 TŘ jako jeden z důvodů nepřipustnosti trestního stíhání. Důvodem je skutečnost, že trestní odpovědnost není předmětem dědění - tj. nepřechází na dědice pachatele. V důsledku smrti pachatele subjekt trestného činu odpadá (zaniká), a tudíž nemůže trvat trestní odpovědnost¹⁰⁷.

Stejně právní důsledky jako smrt pachatele má jeho prohlášení za mrtvého dle občanskoprávních předpisů.¹⁰⁸ Rozhodnutí o prohlášení za mrtvého je svou povahou zvláštní v tom, že nevychází z faktického stavu smrti dané osoby, ale pouze z vyvratitelné domněnky, že někdo zemřel (tj. připouští se důkaz opaku). Podle názoru NS je rozsudek o prohlášení za mrtvého je zákonnou překážkou ve smyslu § 67 odst. 2 písm. a) TZ, a tudíž staví běh promlčecí doby. Pokud soud zjistí, že, ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, je naživu, zruší své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Dnem právní moci tohoto zrušujícího rozhodnutí tak

¹⁰⁴ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. října 2006, sp. zn. 5 Tz 128/2006

¹⁰⁵ O účastenství nepůjde, není-li pachatel trestně odpovědný (vyjma případů tzv. nepřímého pachatele), trestné není účastenství na činu (jinak trestném), jestliže nastaly okolnosti vylučující protiprávnost, apod. - k tomu srovnej Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 326

¹⁰⁶ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 344

¹⁰⁷ Solnař, V., Císařová, D., Fenyk, J. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vyd.* Praha: Orac, 2003

¹⁰⁸ K tomu srovnej - hmotněprávní úpravu v § 26 odst. 2 a § 71-76 občanského zákoníku, procesní úpravu v § 54-58 zákona o zvláštních řízeních soudních

pokračuje běh promlčecí doby, která po dobu existence zákonné překážky (rozsudku o prohlášení za mrtvého) neběžela.¹⁰⁹

V případě PO je situace složitější. Podle § 10 odst. 1 TOPO přechází trestní odpovědnost PO (pachatele) na její právní nástupce, a dále pak na jejich právní nástupce. Jde o (nový) institut založený na objektivním přechodu trestní odpovědnosti (nezávislém na zavinění PO), který trestní právo v případě fyzických osob nezná.¹¹⁰

Právním nástupcem ve smyslu § 10 odst. 1 TOPO může být z povahy věci pouze PO. Je vyloučeno, aby trestní odpovědnost PO přešla na fyzickou osobu (trestní odpovědnost fyzických osob se řídí výlučně TZ, nikoli TOPO). Stane-li se právním nástupcem PO (pachatele) osoba fyzická, trestní odpovědnost PO na ní nepřechází, avšak tato trestní odpovědnost PO nezaniká. Pokud takto nabyté jmění později získá od fyzické osoby jiná PO (jako její právní nástupce), přejde spolu s ním na PO i trestní odpovědnost původní PO (pachatele).¹¹¹ Je-li právních nástupců více, přechází trestní odpovědnost na každého z nich (bez ohledu na rozsah, v jakém na ně přešly užitky a výnosy či jiné výhody ze spáchané trestné činnosti).¹¹²

Zánik PO (jako důvod srovnatelný se smrtí fyzické osoby) a s ním spojený zánik trestní odpovědnosti tak půjde uplatnit pouze v určitých případech, a to v případě likvidace PO bez právních nástupců.¹¹³

6. PROCESNÍ DŮSLEDKY ZÁNIKU TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Zánik trestní odpovědnosti pachatele způsobuje v první řadě zánik práva státu na jeho potrestání, a tudíž nepřípustnost trestního stíhání pachatele.

Trestní řád upravuje nepřípustnost trestního stíhání v § 11. Ten mimo jiné říká, že trestní stíhání nelze zahájit, resp. pokračovat v něm nařídí-li to prezident

---

¹⁰⁹ K tomu podrobněji viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. února 2003, sp. zn. 7 Tdo 856/2002

¹¹⁰ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 159

¹¹¹ Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol. *Trestní právo hmotné. 4.díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 52-53

¹¹² Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 253

¹¹³ Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol. *Trestní právo hmotné. 4.díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 54

republiky, v rámci svého práva udílet milost nebo amnestii (písm. a), je-li trestní stíhání promlčeno (písm. b), dále nelze stíhat toho, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého (písm. e).

Týká-li se některý z výše uvedených důvodů zastavení trestního stíhání pouze některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, není to překážkou pro konání trestního stíhání ohledně zbylé části takového činu (§ 11 odst. 3 TŘ).

Bylo-li trestní stíhání zastaveno z důvodu udělení milosti prezidentem republiky nebo na základě promlčení (písmena a, b), lze v trestním stíhání pokračovat, prohlásí-li obviněný ve stanovené lhůtě, že na projednání věci trvá. Lhůta má délku 3 dnů a počíná běžet od okamžiku, kdy bylo obviněnému usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno. O této možnosti a jejích podmínkách musí být obviněný řádně poučen (§ 11 odst. 4 TŘ).

6.1. NEZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ a ODLOŽENÍ VĚCI

Podle § 159a odst. 2 TŘ státní zástupce nebo policejní orgán usnesením odloží věc před zahájením trestního stíhání, je-li trestní stíhání nepřipustné dle § 11 TŘ.

Podle § 179c odst. 2 písm. f) TŘ státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení usnesením odloží věc, je-li trestní stíhání nepřipustné dle § 11 TŘ.

Tato ustanovení aplikujeme v případě zjištění zániku trestní odpovědnosti pachatele z důvodu promlčení, milosti prezidenta republiky nebo smrti pachatele (prohlášení za mrtvého), a to ve fázi prověřování v přípravném řízení (tj. ještě před zahájením trestního stíhání).

Jak upozorňuje Kuchta je podivuhodné, že účinná lítost není vyjmenována v § 11 TŘ jako důvod nepřipustnosti trestního stíhání, přičemž promlčení trestní odpovědnosti (jako druhá okolnost způsobující zánik trestní odpovědnosti výslovně uvedená v TZ) je výslovně uvedeno pod písmenem b). To může způsobovat problémy v případě zjištění zániku trestní odpovědnosti z důvodu účinné lítosti již ve fázi prověřování v přípravném řízení. V úvahu by logicky připadalo odložení věci (dle § 159a TŘ). Při bližším zkoumání uvedeného ustanovení, však dojdeme k závěru, že ani jeden z odstavců § 159a TŘ zcela nevystihuje případ účinné lítosti (trestný čin se stal, existoval, ale již neexistuje). Sporná je i aplikace ustanovení § 12 odst. 2 TZ v souvislosti s § 172 odst. 2 písm.

c) TŘ, kdy důvody v nich uvedené se od sebe odlišují. Bylo by tedy vhodné, uzavřel Kuchta, kdyby zákon na tyto případy výslovně pamatoval např. v rámci § 159a TŘ.¹¹⁴

Jiný názor má Volevecký, který považuje zánik trestnosti činu z důvodu účinné lítosti ve fázi prověřování za procesní důvod pro odložení věci dle § 159a odst. 1 TŘ.¹¹⁵

Pro úplnost je třeba zdůraznit, že usnesení o odložení věci nezakládá překážku rei iudicatae.

6.2. ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

V následujících případech zastaví orgán činný v trestním řízení trestní stíhání vždy, tj. obligatorně. Trestní stíhání se zastavuje usnesením. Zastavení trestního stíhání pachatele (obviněného) má obdobné účinky jako zprošťující rozsudek.¹¹⁶ Usnesení o zastavení trestního stíhání zakládá překážku rei iudicatae.

6.2.1. PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ

Státní zástupce zastaví trestní stíhání, je-li trestní stíhání nepřipustné dle § 11 TŘ (§ 172 odst. 1 písm. d/ TŘ). Toto ustanovení aplikujeme v případě zjištění zániku trestní odpovědnosti pachatele z důvodu promlčení, milosti prezidenta republiky nebo smrti pachatele, resp. prohlášení za mrtvého, a to ve fázi vyšetřování v přípravném řízení (tj. po zahájení trestního stíhání).

Státní zástupce zastaví trestní stíhání také tehdy, zanikla-li trestnost činu (§ 172 odst. 1 písm. f/ TŘ). Toto ustanovení aplikujeme v případě zjištění zániku trestní odpovědnosti pachatele z důvodu účinné lítosti (obecné i zvláštní), zániku trestnosti pokusu a přípravy nebo zániku trestnosti účastenství, ve fázi vyšetřování v přípravném řízení.

V uvedených případech (dle § 172 odst. 1 TŘ) státní zástupce musí trestní stíhání zastavit, jde tudíž o obligatorní důvody zastavení trestního stíhání.

---

¹¹⁴ Kuchta, J. in Stočesová, S. a kol. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 64

¹¹⁵ Volevecký, P. in Novotný, F. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 238

¹¹⁶ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 541 a 544

6.2.2. ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM (v prvním stupni)

Soud trestní stíhání zastaví po předběžném projednání obžaloby, jsou-li dány okolnosti uvedené v § 172 odst. 1 TŘ (§ 188 odst. 1 písm. c/ TŘ). Toto ustanovení aplikujeme v případě zjištění zániku trestní odpovědnosti pachatele z jakéhokoli důvodu způsobujícího zánik trestnosti činu, a to ve fázi předběžného projednání obžaloby v řízení před soudem.

V této fázi trestního řízení může soud zastavit trestní stíhání pouze v případě, že věc byla v přípravném řízení řádně objasněna z hlediska okolností uvedených v § 172 odst. 1 TŘ. Nelze tedy zastavit trestní stíhání, pokud jsou důkazy v rozporu, který lze odstranit až na základě jejich zhodnocení soudem po provedení dokazování v hlavním líčení.¹¹⁷ Ve stádiu předběžného projednání obžaloby rozhoduje soud usnesením.

Samosoudce obžalobu a návrh na potrestání předběžně neprojednává, přezkoumá je však z hledisek uvedených v § 181 odst. 1 a § 186 TŘ. Podle výsledků přezkoumání samosoudce zastaví trestní stíhání podle § 188 odst. 1 písm. c) TŘ (§ 314c odst. 1 písm. a/ TŘ).

V hlavním líčení soud zastaví trestní stíhání také v případě, shledá-li v průběhu hlavního líčení, že je dána některá z okolností uvedených v § 11 TŘ (§ 223 odst. 1 TŘ). Toto ustanovení aplikujeme v případě zjištění zániku trestní odpovědnosti pachatele z důvodu promlčení, milosti prezidenta republiky nebo smrti pachatele (prohlášení za mrtvého), ve fázi hlavního líčení v řízení před soudem.

Vyjde-li některá z okolností uvedených v § 223 odst. 1 TŘ najevo mimo hlavní líčení, soud rozhodne o zastavení trestního stíhání (dle § 231 odst. 1 a 2 TŘ) v neveřejném zasedání.

6.2.3. ODVOLACÍ ŘÍZENÍ

Odvolací soud dle § 257 odst. 1 písm. c) TŘ zruší napadený rozsudek a zastaví trestní stíhání, shledá-li, že je dána některá z okolností, které by odůvodňovaly zastavení trestního stíhání soudem prvního stupně dle § 223 odst. 1 TŘ. Toto ustanovení aplikujeme v případě zjištění zániku trestní odpovědnosti pachatele z

---

¹¹⁷ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 567

důvodu promlčení, milosti prezidenta republiky nebo smrti pachatele, resp. prohlášení za mrtvého, a to v odvolacím řízení.

Půjde zpravidla o rozhodnutí, která měl učinit již soud prvního stupně (tj. vůbec nebyly splněny podmínky pro vydání meritorního rozsudku), pak bude odvolací soud postupovat výše uvedeným způsobem. Avšak může nastat situace (a zákon tuto možnost výslovně připouští), že okolnosti odůvodňující zastavení trestního stíhání nastanou až po vydání rozsudku soudem prvního stupně. Dojde-li po vyhlášení rozsudku k zániku trestní odpovědnosti pachatele z důvodu promlčení či udělení milosti, zastaví odvolací soud trestní stíhání (dle § 257 odst. 2 TŘ), aniž by napadený rozsudek zrušil.¹¹⁸

Odvolací soud zastaví trestní stíhání usnesením, které může vydat ve veřejném, ale i neveřejném zasedání. Proti tomuto usnesení není přípustná stížnost.¹¹⁹

6.3. ZPROŠTĚNÍ OBŽALOBY

V případě, že soud dojde na základě důkazů předložených v hlavním líčení k názoru, že trestnost činu zanikla, zproští obžalovaného obžaloby dle § 226 písm. e) TŘ. Toto ustanovení aplikujeme v případě zjištění zániku trestní odpovědnosti pachatele z důvodu účinné lítosti (obecné i zvláštní), zániku trestnosti přípravy a pokusu nebo zániku trestnosti úcastenství, a to ve fázi hlavního líčení a v odvolacím řízení.

O zproštění obžaloby rozhoduje soud rozsudkem. Zprošťující rozsudek zakládá překážku rei iudicatae.

6.4. NEULOŽENÍ TRESTU

Jestliže trestní stíhání bylo zastaveno v důsledku promlčení nebo udělení milosti prezidenta republiky (v širším slova smyslu) a v řízení se pokračovalo jen proto, že obžalovaný na projednání věci trval (§ 11 odst. 4, § 172 odst. 4 TŘ), soud, neshledá-li žádný jiný důvod ke zproštění obžalovaného, vysloví sice vinu, trest však neuloží (§ 227 TŘ).

---

¹¹⁸ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 654

¹¹⁹ Jelínek, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: podle stavu k 1. 10. 2012.* 3. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 902

Vysloví-li obviněný přání pokračovat v trestním řízení, ve kterém nastala překážka, pro kterou ho nelze stíhat (čímž uplatní své ústavou garantované základní právo na spravedlivý proces), nelze již uplatnit právo státu na potrestání pachatele. Obžalovaný je v takovém případě sice uznán vinným, ale není (nemůže být) mu uložen trest.

Obviněný může své přání pokračovat v řízení vzít zpět, a to i v průběhu odvolacího řízení. Odvolací soud vezme navědomí zpětvzetí prohlášení a zruší (napadené) rozhodnutí, kterým byla vyslovena vina. Řízení, jímž se pokračovalo v trestním stíhání, se nezastavuje, neboť (původní) usnesení o zastavení trestního stíhání tímto bez dalšího opět nabývá účinnosti.¹²⁰

6.5. SHRNU TÍ

Procesní důsledky zániku trestní odpovědnosti pachatele se liší nejen podle druhu okolností tento zánik způsobující, ale i podle fáze trestního řízení, ve které byl zánik trestní odpovědnosti objeven. Podle fáze trestního řízení se logicky liší i orgán (činný v trestním řízení), který o daném procesním důsledku rozhoduje, a forma rozhodnutí.

7. KOMPARACE S VYBRANOU ZAHRANIČNÍ ÚPRAVOU

7.1. SLOVENSKO

Vzhledem k naší dlouholeté společné historii v rámci Československa (resp. Československé republiky) byla i naše právní úprava po dlouhou dobu společná. Pro rozpadu společné federativní republiky a vzniku samostatných států v r. 1993 se naše právní řády začaly pomalu, ale jistě, rozcházet.

Tak tomu je i v oblasti trestního práva. Úprava zániku trestní odpovědnosti je v obou zemích do jisté míry obdobná, můžeme však nalézt podstatné rozdíly.

Slovenský trestní zákoník (trestný zákon, č. 300/2005 Z. z.) nabyl účinnosti 1. 1. 2006. Je rozdělen (obdobně jako náš TZ) na dvě části – obecnou a zvláštní. Obecná část upravuje základní otázky jako je působnost zákona, trestní odpovědnost, ukládání trestů, výkladová ustanovení, apod. Zvláštní část je

---

¹²⁰ usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 3. 2000, sp. zn. 8 To 948/99 (publikované pod č. R 8/2001)

rozdělena do 12 hlav podle druhových objektů trestných činů. Potud je tedy systematika zákona shodná s českým trestním zákoníkem.

Prvním zásadním rozdílem je hlava čtvrtá obecné části sl. trest. zák., která obsahuje zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých. Na rozdíl od české úpravy (ZSM) nemají na Slovensku samostatný zákon upravující otázky soudnictví ve věcech mladistvých. Na druhé straně mají obdobně jako u nás rozdílnou úpravu pro stíhání dospělých a mladistvých pachatelů.

Hlava třetí obecné části sl. trest. zák. upravuje zánik trestnosti a trestu. Okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti (resp. trestnosti) a okolnosti způsobující zánik trestu jsou tedy systematicky zařazeny do jedné společné hlavy. Obdobnou systematiku obsahoval i starý trestní zákoník z r. 1961, nový TZ od této úpravy pro její značnou kritiku upustil. Tento postup zákonodárce lze kvitovat, neboť tato nová úprava (dle mého názoru) lépe odpovídá právní teorii a lépe odráží význam a odlišnosti těchto institutů. Taktéž systematické zařazení hlavy o zániku trestní odpovědnosti za hlavu o trestní odpovědnosti a zařazení hlavy o zániku trestu k hlavě o ukládání trestů má dle mého názoru zřejmou posloupnost a logiku.

Slovenský trestní zákoník (v hlavě třetí) upravuje tři důvody zániku trestnosti – změnu zákona (§ 84), účinnou lítost (§ 85 a 86) a promlčení trestního stíhání (§ 87 a 88).

7.1.1. ZMĚNA ZÁKONA (Zmena zákona)

Slovenská právní úprava umožňuje zánik trestnosti činu, který měl v době spáchání znaky některého trestného činu uvedeného ve zvláštní části trestního zákona z r. 2005, v případě, že zákon pozdější stanoví, že tento čin není trestným činem.

K zániku trestnosti činu v tomto případě dochází z objektivních důvodů založených na změně trestního zákona. Tato změna se může týkat jak jeho obecné části (upravující trestní odpovědnost), tak jeho zvláštní části (upravující znaky konkrétního trestného činu). K této změně musí dojít až po spáchání činu (časové hledisko). Dále musí jít o podstatnou změnu trestního zákona, která se týká znaků trestného činu (obsahové hledisko). To znamená, že k zániku trestnosti činu podle § 84 dojde pouze v případě, že totožný čin, který naplňuje v době jeho spáchání

znaky některého trestného činu, nebude možné (v důsledku podstatné změny trestního zákona vzniklé po spáchání činu) posoudit jako čin trestný.¹²¹

Toto ustanovení má doplňující charakter k ustanovení § 2 odst. 1 sl. trest. zák. upravujícímu časovou působnost trestního zákona. Obě ustanovení (§ 84 i § 2) vycházejí ze zásady zákazu retroaktivity, podle které pozdější trestní zákon nemůže mít zpětnou působnost na činy spáchané před jeho účinností, ledaže by byl pro pachatele příznivější.¹²²

Tuto úpravu (zánik trestní odpovědnosti pro změnu zákona) český TZ nezná. Můžeme jí však přirovnat k úpravě zániku nebezpečnosti činu pro společnost v trestním zákoníku z r. 1961. Tato úprava platná až do r. 2009 umožňovala zánik trestnosti činu z důvodu změny situace (kam spadá i změna zákona, resp. odlišné posuzování trestnosti některých činů), která vedla k zániku nebezpečnosti činu pro společnost jako materiálního znaku trestného činu.

Dnes se u nás v obdobné situaci uplatní zásada, která říká, že trestnost činu se posuzuje zásadně dle zákona účinného v době spáchání činu. Výjimka je možná pouze ve prospěch pachatele, tj. je-li nová právní úprava pro pachatele příznivější.¹²³ Pod tuto výjimku spadá i situace, kdy je dle nové právní úpravy skutek zcela beztrestný, popř. je založena pouze odpovědnost mimotrestní. Půjde o prolomení zásady zákazu retroaktivity (zpětnosti, zpětné účinnosti).

7.1.2. ÚČINNÁ LÍTOST (Účinná lítost)

Úprava účinné lítosti je v podstatě obdobná. § 85 sl. trest. zák. obsahuje taxativní výčet trestných činů, na které je možné, v případě splnění dalších zákonných podmínek (dobrovolné napravení či zamezení škodlivému následku nebo včasné oznámení), aplikovat institut účinné lítosti. Výčet trestných činů je užší než v naší úpravě, obsahově je však obdobný. Rozdíl není ani v zákonných požadavcích - požadavek dobrovolnosti, zamezení/napravení škodlivého následku nebo oznámení (zde je navíc výslovně upravena možnost oznámení příslušníkovi

¹²¹ Čentěš, J. a kol. *Trestný zákon s komentářem*. 1 vyd. Žilina: Eurokódex-Poradca podnikatele, 2006, s. 134-135

¹²² Čentěš, J. a kol. *Trestný zákon s komentářem*. 1 vyd. Žilina: Eurokódex-Poradca podnikatele, 2006, s. 135

¹²³ Podle čl. 40 odst. 6 LZPS platí, že trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.

Vězeňské a justiční strážě u osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve výkonu vazby).

Zásadní rozdíl je v úpravě zvláštních případů účinné lítosti. V našem TZ je zvláštní úprava systematicky zařazena ve zvláštní části TZ u příslušných trestných činů, ke kterým se vztahuje. Naproti tomu slovenský trestní zákoník upravuje zvláštní případy účinné lítosti společně v rámci § 86 odst. 1, kde stanoví nejen taxativní výčet trestných činů, ale u každého z nich i zvláštní podmínky pro aplikaci účinné lítosti. Okruh těchto trestných činů je podstatně širší než naše právní úprava. Patří sem:

a) trestný čin zanedbání povinné výživy – pokud čin neměl trvale nepříznivé následky a pachatel dodatečně splnil svou povinnost, a to dříve než se soud odebral k závěrečné poradě

b) trestný čin zanedbání povinné výživy, bylo-li pachateli poskytnuto úřadem práce, sociálních věcí a rodiny náhradní výživné – pokud trestný čin neměl trvale nepříznivé následky a pachatel dodatečně Úřadu uhradil náhradu za poskytnuté náhradní výživné, dříve než se soud odebral k závěrečné poradě

c) trestný čin nevyplacení mzdy a odstupného – pokud čin neměl trvale nepříznivé následky a pachatel dodatečně splnil svou povinnost, nejpozději však do 60 dnů od dokonání trestného činu

d) trestný čin zneužití účasti na hospodářské soutěži – pokud pachatel svým jednáním umožnil podnikateli nebo jiné PO splnit podmínky pro neuložení nebo snížení pokuty dle zákona o ochraně hospodářské soutěže

e) daňové trestné činy (tj. trestný čin zkrácení daně a pojistného, trestný čin neodvedení daně a pojistného, trestný čin nezaplacení daně a pojistného) – pokud splatná daň a její příslušenství nebo pojistné byly dodatečně zaplacený, nejpozději však následující den po dni, kdy se pachatel mohl obeznámit s výsledky skončeného vyšetřování jeho osoby

f) trestný čin založení, zosnování a podporování zločinecké skupiny, trestný čin založení, zosnování a podporování teroristické skupiny – pokud pachatel učiní dobrovolné oznámení orgánu činnému v trestním řízení anebo Policejnímu sboru o zločinecké nebo teroristické skupině a její činnosti v době, kdy ještě lze

odstranit nebezpečí, které hrozilo z její další činnosti (voják může oznámit nadřízenému, osoba ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve výkonu vazby příslušníkovi Vězeňské a justiční stráže)

g) korupční trestné činy (tj. podplácení, nepřímé úplatkářství) – pokud pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán, a zároveň o tom učinil dobrovolně a bezodkladně oznámení orgánu činnému v trestním řízení nebo Policejnímu sboru (resp. vojenskému nadřízenému, Vězeňské a justiční stráži)

ad a), b) a c) Pod pojmem trvale nepříznivé následky se rozumí takové následky, které není možné napravit nebo odstranit ani dodatečným splněním pachatelovy povinnosti. Zpravidla půjde o následky ve formě poškození fyzického či duševního zdraví, vývoje oprávněné osoby, ke kterým došlo v důsledku nesplnění vyživovací povinnosti pachatelem. Dále o následky ve formě snížení životní úrovně zaměstnance, kterému došlo v důsledku nevyplacení mzdy, platu nebo jiné odměny za práci ze strany zaměstnavatele.¹²⁴

ad b) Náhradním výživným je myšlena částka poskytnutá státem na zabezpečení výživy oprávněné osoby v případě, že vyživovací povinnost není plněna ze strany osoby povinné. Úprava náhradního výživného je obsažena ve zvláštním zákoně o náhradním výživném.¹²⁵

ad d) O dobrovolné jednání pachatele půjde v případě, že jedná z vlastní vůle. Musí jít o svobodné rozhodnutí pachatele, které nasvědčuje jeho pozitivnímu obratu ve vztahu k tomuto trestnému činu a k nebezpečí, které hrozí z další činnosti zločinecké skupiny nebo teroristické skupiny. Motivaci pachatele je vždy nutné posuzovat podle konkrétních okolností případu.¹²⁶

ad e) Odstavec druhý § 86 sl. trest. zák. upravuje vyloučení aplikace účinné lítosti v případě, že pachatel některého z uvedených daňových trestných činů byl za obdobný čin v předchozích 24 měsících odsouzen nebo pokud trestní stíhání pachatele za obdobný čin bylo v předchozích 24 měsících zastaveno pro zánik trestnosti trestného činu dle zvláštního ustanovení o účinné lítosti.

---

¹²⁴ Čentěš, J. a kol. *Trestný zákon s komentářem*. 1 vyd. Žilina: Eurokódex-Poradca podnikatela, 2006, s. 139

¹²⁵ tamtéž - s. 139

¹²⁶ tamtéž - s. 140

ad f) K pojmu bezodkladnosti oznámení je třeba dodat, že musí být posuzována vždy podle konkrétních okolností případu. Není možné bezodkladnost přesně specifikovat určitým časovým intervalem, zpravidla se interpretuje jako okamžité jednání. Je třeba zdůraznit, že neoznámí-li pachatel poskytnutí či slíbení úplatku bezodkladně, trestnost činu nezaniká.¹²⁷

Ustanovení o zvláštních případech účinné lítosti jsou ve vztahu speciality k obecné úpravě účinné lítosti (v § 85), tj. mají aplikační přednost.

7.1.3. PROMLČENÍ (Premlčanie trestného stíhania)

Trestnost činu zaniká uplynutím promlčecí doby. Tu upravuje § 87 sl. trest. zák. v délce 30, 20, 10, 5 a 3 léta:

- a) 30 let = u zločinů, za které je možné uložit trest odnětí svobody na doživotí
- b) 20 let = u zločinů, na které je stanovena horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně 10 let
- c) 10 let = ostatní zločiny
- d) 5 let = u přečinů, na které je stanovena horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně 3 roky
- e) 3 léta = ostatní přečiny

Čentěš považuje promlčení trestního stíhání za hmotněprávní institut, stanovený zákonnou objektivní právní skutečností (promlčecí dobou), který koresponduje se zásadou legality.¹²⁸

Z uvedeného je zřejmé, že slovenská úprava promlčecí doby je o hodně přísnější než naše. Přísnější je i úprava přerušení promlčecí doby, kdy k přerušení postačí spáchání jakéhokoli úmyslného trestného činu (na rozdíl od české právní úpravy, kdy musí jít o trestný čin stejně nebo přísněji trestný). Úprava stavení promlčecí doby je víceméně obdobná.

U trestných činů obchodování s lidmi, sexuálního zneužívání, týrání blízké osoby a svěřené osoby, výroby dětské pornografie zákon stanoví, že se tyto činy promlčí

---

¹²⁷ tamtéž - s. 141

¹²⁸ Čentěš, J. a kol. *Trestný zákon s komentářem*. 1 vyd. Žilina: Eurokódex-Poradca podnikatela, 2006, s. 142

nejdříve 3 roky po tom, co poškozený dovrší věk osmnácti let. V tomto případě půjde o reakci na Úmluvu o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním¹²⁹. Zatímco naše právní úprava staví běh promlčecí doby po dobu nezletilosti oběti, slovenská právní úprava pouze stanovuje „ochranou“ promlčecí dobu tří let od dovršení zletilosti. Je otázkou, zda 3 roky jsou dostatečně dlouhou dobou pro ochranu obětí. Ať tak či onak, jeví se mi česká právní úprava zdařilejší.

§ 88 sl. trest. zák. pak upravuje vyloučení z promlčení. Nepromlčují se trestné činy upravené v hlavě XII zvláštní části sl. trest. zák. – tj. trestné činy proti míru, proti lidskosti, trestné činy terorismu, extrémismu a trestné činy vojenské.¹³⁰

Vedle trestního zákona obsahují zvláštní úpravu institutu promlčení i další sl. právní předpisy - např. zákon o soudní rehabilitaci (č. 119/1990 Zb.), zákon o nemorálnosti a protiprávnosti komunistického systému (č. 125/1996 Z. z.), Dohoda o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti (publikována pod č. 53/1974 Zb.), Římský statut Mezinárodního trestního soudu (publikovaný pod č. 333/2002 Z. z.), apod.

7.1.3.1. PROMLČENÍ U MLADISTVÝCH

Jak již bylo zmíněno výše, úprava trestání mladistvých je upravena v rámci sl. trestního zákoníku (nikoliv samostatně). Úpravě zániku trestnosti je v části týkající se mladistvých věnován pouze jeden paragraf (§ 96), ten upravuje promlčení trestního stíhání. Odstavec první stanoví délku promlčecí doby (odlišně od obecné úpravy v § 87), konkrétně v délce 10, 5 a 3 roky:

- a) 10 let = u trestných činů, za které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody na doživotí
- b) 5 let = u trestných činů s horní hranicí sazby trestu odnětí svobody nejméně deset let
- c) 3 roky = u ostatních trestných činů

Odstavec druhý vylučuje zánik trestnosti uplynutím promlčecí doby u těch trestných činů, u kterých to stanoví § 88 sl. trest. zák.

¹²⁹ viz kapitola č. 3 – promlčení trestní odpovědnosti

¹³⁰ Vyjma trestných činů uvedených v § 421 až 424 sl. trest. zák.

7.1.4. DALŠÍ ZPŮSOBY ZÁNÍKU TRESTNOSTI

Obdobně jako TZ upravuje i slovenský trestní zákoník zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu. Shodné je i systematické zařazení této úpravy do oddílu o trestní odpovědnosti přípravy a pokusu. Zánik trestnosti přípravy a pokusu je pak obdobně jako v TZ založen na principu dobrovolného upuštění od dalšího jednání (za současného odstranění nebezpečí, resp. oznámení příslušnému orgánu).

Na rozdíl od české úpravy však slovenský trestní zákoník neupravuje zánik trestní odpovědnosti účastníka. Zánik trestnosti v případě účastenství se posuzuje dle podmínek stanovených v § 14 odst. 3 sl. trest. zák. (zánik trestnosti pokusu), které se uplatní analogicky.¹³¹ V tomto případě se tak opět nabízí podobnost se starým trestním zákoníkem z r. 1961, který taktéž o této problematice nepojednával (zánik trestnosti účastenství se tak dovozoval pomocí analogie z úpravy zániku trestnosti přípravy a pokusu).

Trestní odpovědnost pachatele rovněž zaniká smrtí pachatele.¹³²

7.1.5. MILOST PREZIDENTA REPUBLIKY

Můžeme říci, že pro české ústavní právo je charakteristická jeho výrazná stabilita a reálná neměnnost ústavy, což deklaruje i fakt, že po dobu (ústavního) vývoje samostatné ČR došlo pouze k několika málo nepřilíš zásadním změnám ústavního textu, které ve svém důsledku nijak zvlášť výrazně neovlivnily podobu ústavního systému jako celku.¹³³ Naproti tomu ústavní vývoj na Slovensku je zcela odlišný. Po vzniku samostatné SR došlo k několika zásadním změnám ústavního textu, které významně pozměnily ústavní systém SR.¹³⁴

Právní úprava zakotvující oprávnění prezidenta republiky udělovat milost (v širším slova smyslu) byla na počátku (v původních zněních české a slovenské ústavy) totožná. Prezident mohl udělovat milost nebo amnestii ve formě abolicie,

---

¹³¹ Čentěš, J. a kol. *Trestný zákon s komentářem*. 1 vyd. Žilina: Eurokódex-Poradca podnikatela, 2006, s. 57

¹³² Ivor, J., Záhora, J. *Repetitóriium rekonštitovaného trestného práva*. 2. dopl. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2007, s. 50

¹³³ Asi nejvýraznější změnou a zásahem do koncepce ústavního systému ČR bylo zavedení přímé volby prezidenta republiky - novelou Ústavy (ústavním zákonem č. 71/2012 Sb.) s účinností od 1. 10. 2012

¹³⁴ Podrobněji viz Hamulák, O. Dělna moci v České republice a Slovenské republice. *Právní fórum*. 2007, 10, s. 374

agraciace a rehabilitace. Zásadní změnu přinesla až novela (č. 90/2001) slovenské ústavy, která mimojiné odňala prezidentovi SR aboliční pravomoc.

Ústava SR (č. 460/1992 Zb.) v původním znění § 102 písm. i) zakládala právo prezidenta republiky udělovat amnestii, odpouštět a zmírňovat tresty uložené trestními soudy a nařizovat, aby se trestní stíhání nezačínalo, nebo aby se v něm nepokračovalo, a zahlazovat tresty. Novelou slovenské ústavy (ústavním zákonem č. 90/2001 Z. z., kterým se mění a doplňuje Ústava SR) došlo s účinností od 1. 7. 2001 ke změně § 102 Ústavy SR. Nové znění § 102 odst. 1 písm. j) Ústavy SR říká, že prezident „*odpúšťa a zmierňuje tresty uložené súdmi v trestnom konaní a zahládza odsúdenie formou individuálnej milosti alebo amnestie*“. Došlo tedy k vypuštění aboliční pravomoci prezidenta republiky.

K tomu důvodová zpráva¹³⁵ uvádí, že dosavadní úprava umožňovala prezidentovi republiky pomocí abolice zasahovat do trestního řízení, což je v rozporu s principem dělby moci, a ve svém důsledku to vede ke ztrátě oprávnění soudní moci uplatňovat svou soudní pravomoc a bránění orgánům činným v trestním řízení v dokončení jejich činnosti vedoucí k odhalení pachatele trestného činu. Pachatel tak zůstává nepotrestaný a veřejnost ztrácí možnost dozvědět se, kdo trestný čin spáchal. Na rozdíl od agraciace a rehabilitace, kdy je pachatel znám, soud rozhodl o vině a trestu a za těchto okolností pak prezident udělením milosti může (v odůvodněných případech) korigovat rozhodnutí soudní moci. Abolice, jako neomezený (absolutní) zásah prezidenta do soudní moci, je ve své podstatě v rozporu s principy právního státu.

Odhalování trestné činnosti a zjišťování jejich pachatelů je základním předpokladem řádného fungování demokratické společnosti. Tím, že jedna oběť trestného činu má možnost dozvědět se, kdo se vůči ní dopustil násilí, a jiná oběť takovou možnost nedostane, trestní stíhání se zastaví či dokonce nezačne, dochází k porušení principu rovnosti (ústavně garantovaného práva). Totéž platí i pro pachatele trestných činů (jeden je stíhán, druhý nikoliv). Proto bylo oprávnění prezidenta republiky omezeno a aboliční pravomoc mu byla odňata.¹³⁶

¹³⁵ Důvodová správa k ústavnému zákonu č. 90/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky [online] Dostupné z: http://www.lrv.rokovania.sk/data/att/38377_subor.rtf

¹³⁶ Drgonec, J. *Ústava Slovenskej republiky: Komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z.* 1. vyd. Šamorín: Heuréka, 2001, s. 158

Slovenský právní řád tedy, na rozdíl od českého právního řádu, neumožňuje zánik trestní odpovědnosti na základě udělení milosti prezidentem republiky.

7.1.6. PROCESNÍ DŮSLEDKY ZÁNIKU TRESTNOSTI

Důvody nepřipustnosti trestního stíhání upravuje sl. trestní řád v § 9 odst. 1. Nás zajímá zejména nepřipustnost trestního stíhání, které je promlčené a proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého.

Obviněný, jehož stíhání bylo zastaveno z důvodu promlčení, má právo do 3 dnů od oznámení usnesení o zastavení trestního stíhání prohlásit, že trvá na projednání věci. Pak se bude v trestním stíhání pokračovat (§ 9 odst. 3 trest. poř.).

Podle § 197 odst. 1 trest. poř. státní zástupce (prokurátor) nebo policejní orgán před zahájením trestního stíhání usnesením věc odloží, jestliže je trestní stíhání nepřipustné nebo pokud trestnost činu zanikla.

Podle § 215 odst. 1 trest. poř. dojde obligatorně k zastavení trestního stíhání prokurátorem mimojiné i v případě, že je stíhání nepřipustné (dle § 9 odst. 1 trest. poř.), nebo zanikla-li trestnost činu.

Rozdílná je úprava rozhodování ve stádiu předběžného projednání obžaloby. Jde-li o přečin a zločin s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující 8 let přezkoumává obžalobu samosoudce. Ten může dle § 241 odst. 1 trest. poř. trestní stíhání zastavit, nastaly-li okolnosti dle § 215 odst. 1 trest. poř. (tj. nepřipustnost trestního stíhání, nebo zánik trestnosti činu). V ostatních případech soud po přezkoumání obžaloby zastaví trestní stíhání dle § 244 odst. 1 trest. poř., jsou-li dány okolnosti dle § 215 odst. 1 trest. poř.

V hlavním líčení soud zastaví trestní stíhání (dle § 281 odst. 1 trest. poř.), pokud zjistí, že jsou dány okolnosti dle § 9 odst. 1 trest. poř. (tj. dojde-li k promlčení nebo ke smrti pachatele). Podle § 285 trest. poř. pak soud zproští obžalovaného obžaloby, pokud trestnost činu zanikla.

V odvolacím řízení soud zruší napadený rozsudek a zastaví trestní stíhání, jestliže zjistí, že jsou dány okolnosti, které by odůvodňovaly zastavení trestního stíhání soudem prvního stupně podle § 281 odst. 1 trest. poř. (§ 320 odst. 1 trest. poř.).

Z výše uvedeného je zjevné, že procesní úprava trestního práva (resp. procesní důsledky zániku trestní odpovědnosti) obsažená ve slovenském trestním řádu je obdobná s českou úpravou.

7.1.7. SHRNU TÍ

Na závěr pouze malé shrnutí. Slovenská i česká právní úprava zániku trestní odpovědnosti, resp. trestnosti je v mnoha ohledech obdobná. Je to zajisté dáno společnými historickými i právními kořeny. To dokazuje i fakt, že pokud se něčím slovenská úprava od té české liší, je to mnohdy ve věcech, které (ne)obsahoval (společný) trestní zákoník z r. 1961, a které přetrvávaly i v českém právu až do r. 2009, kdy je z účinnosti od 1. 1. 2010 vypustil, popř. naopak doplnil nový trestní zákoník.

Jedním z rozdílů je úprava účinné lítosti, zejména její zvláštní část. Zde, si myslím, je hlavní prostor pro inspiraci našich zákonodárců. Co se týče systematického zařazení všech zvláštních případů účinné lítosti do jednoho paragrafu, zařazeného do obecné části trestního zákona, myslím si, že to není příliš vhodné. Má to jistě svá pozitiva (máme zde přehledný seznam všech trestných činů, u kterých lze institut účinné lítosti aplikovat), ale přesto je podle mého názoru vhodnější to řešení, které zvolil zákonodárce u českého TZ. Naopak po obsahové stránce, resp. co do rozsahu aplikace institutu účinné lítosti, je na tom slovenská právní úprava lépe. A to nejen proto, že umožňuje aplikovat účinnou lítost i v případě tzv. korupčních trestných činů, což je jedním z nejčastěji diskutovaných témat ohledně účinné lítosti v České republice.¹³⁷ Líbí se mi zejm. širší okruh trestných činů, u kterých lze aplikovat zvláštní úpravu účinné lítosti. Myslím, že za zmínku stojí i úprava účinné lítosti u daňových deliktů, která je dle mého názoru, u našich sousedů zdařilejší.¹³⁸

Dalším tentokrát zásadním rozdílem je právní úprava pravomocí prezidenta republiky. Na rozdíl od českého právního řádu Ústava SR neopravňuje prezidenta republiky udělovat milost (popř. amnestii) ve formě abolice. Slovenský prezident tedy není oprávněn zasahovat do trestního řízení, a tudíž ovlivňovat jeho průběh (resp. existenci). Jak jsem již zmínila výše¹³⁹, považuji aboliční pravomoc prezidenta za nadbytečnou, a tudíž bych uvítala, kdyby se český ústavodárce

¹³⁷ K tomu srovnej kapitolu č. 2 - účinná lítost

¹³⁸ K tomu srovnej kapitolu č. 2 - účinná lítost

¹³⁹ K tomu srovnej kapitolu č. 4 - milost prezidenta republiky

inspiroval slovenskou právní úpravou a prostřednictvím novely Ústavy tuto pravomoc prezidentovi republiky odňal.

Jak již bylo řečeno, naše právní řády jsou si stále velmi podobné, přestože se v důsledku nových rekodifikací postupně čím dál tím více rozcházejí. Vzhledem k legislativní praxi obou vlád je pravděpodobné, že tento trend bude i nadále pokračovat.

ZÁVĚR

Trestní odpovědností rozumíme povinnost pachatele strpět sankci (stanovenou trestním zákonem) za jím spáchaný trestný čin. Spácháním trestného činu vzniká mezi pachatelem tohoto činu a státem trestněprávní vztah, jehož obsahem je právo (a zároveň povinnost) státu na potrestání pachatele a povinnost pachatele strpět uložení a výkon trestu. Mohou však nastat okolnosti, které způsobí, že trestní odpovědnost pachatele zanikne. Mluvíme o okolnostech, které nastanou v mezidobí od okamžiku spáchání trestného činu do okamžiku, kdy odsuzující rozsudek za tento čin nabyde právní moci, a které způsobí jednou provždy zánik práva státu na potrestání pachatele. Pachatel se tak stává ve vztahu k danému činu beztrestným.

Právní úpravu okolností způsobujících zánik trestní odpovědnosti můžeme nalézt v několika zákonech. Trestní zákon upravuje v hlavě IV zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí a promlčením, v dalších částech zákona pak nalezneme úpravu zániku trestnosti přípravy, pokusu a účastenství na trestném činu (hlava II) a zvláštní případy účinné lítosti (u jednotlivých skutkových podstat trestných činů ve zvláštní části TZ). Ústava zakotvuje pravomoc prezidenta republiky nařídit, aby se trestní stíhání nezačalo, resp. v již zahájeném řízení dále nepokračovalo (abolice). Z procesněprávní úpravy v trestním řádu pak můžeme dovodit další okolnost způsobující zánik trestní odpovědnosti - smrt pachatele (resp. prohlášení pachatele za mrtvého). Nadto zvláštní zákony - ZSM a TOPO - stanovují speciální úpravu účinné lítosti a promlčení ve vztahu k mladistvým pachatelům a právnickým osobám.

Podstatou institutu účinné lítosti je slib beztrestnosti (ze strany státu) výměnou za napravení škodlivého následku, jež vznikl v důsledku spáchání trestného činu zájmu chráněnému trestním zákonem (ze strany pachatele). Do popředí se tak dostává ochranná funkce trestního práva na úkor funkce represivní.

V případě promlčení zaniká trestní odpovědnost pachatele uplynutím zákonem stanovené promlčecí doby. Ta je stanovena v délce 20, 15, 10, 5 a 3 roky s ohledem na závažnost trestného činu, k němuž se vztahuje. U mladistvých je stanovena promlčecí doba kratší (10, 5 a 3 roky).

Trestnost přípravy, pokusu a účastenství na trestném činu zaniká dobrovolným upuštěním od dalšího jednání (vedoucím k dokonání trestného činu), současně s odstraněním nebezpečí, jež hrozí zájmu chráněnému trestním zákonem.

Zánik trestní odpovědnosti je pojmem hmotněprávním, jeho procesním důsledkem je nemožnost stíhat pachatele pro daný trestný čin, resp. nemožnost pokračovat v již zahájeném trestním stíhání. To znamená, že nastane-li některá z výše uvedených okolností, orgány činné v trestním řízení věc odloží (v přípravném řízení ve fázi prověřování), zastaví trestní stíhání (v přípravném řízení ve fázi vyšetřování nebo v řízení před soudem), anebo obžalovaného zproští obžaloby (v řízení před soudem v rámci hlavního líčení nebo v odvolacím řízení) v závislosti na fázi trestního řízení, ve kterém vyjde daná okolnost najevo. Orgány činné v trestním řízení mají povinnost přihlížet k okolnostem způsobujícím zánik trestní odpovědnosti z úřední povinnosti (*ex officio*), tudíž není nutné je namítat.

Cílem této diplomové práce bylo poskytnout ucelený obraz o problematice zániku trestní odpovědnosti, což se mi doufám povedlo. Mým záměrem bylo shrnout danou problematiku nejen z pohledu teorie (reprezentované odbornou literaturou), ale i z pohledu praxe (reprezentované judikaturou, zejm. NS). Je zřejmé, že přestože judikatura nemá v našem právním řádu povahu soudních precedentů (a tudíž není považována za pramen práva ve formálním smyslu), do značné míry právo spoluvytváří prostřednictvím interpretace textu právních norem. Teprve v rámci aplikace právních norem se projevují jejich nedostatky a mezery, které způsobují v praxi značné problémy a nejasnosti. Je to právě soudní judikatura, kdo odstraňuje tyto nejasnosti a zodpovídá otázky vyřčené právními teoretiky. Právě proto jsem se snažila vybrat některé zásadnější problémy (otázky) související se vznikem jednotlivých okolností způsobujících zánik trestní odpovědnosti a pomocí judikatury nastínit jejich možná řešení. Součástí práce jsou i podkapitoly "úvahy de lege ferenda", kde nabízím vlastní pohled na věc a návrhy možných změn.

Vzhledem k výše uvedenému považuji českou právní úpravu týkající se zániku trestní odpovědnosti za poměrně zdařilou a hodnotím ji pozitivně. Jako jediný, přesto zásadní, problém vnímám aboliční pravomoc prezidenta republiky. Jak již bylo zmíněno výše, bylo by namístě, tuto pravomoc (po vzoru našich sousedů) prezidentovi odejmout.

RESUMÉ

This thesis deals with the topic of extinction of criminal liability. Result of the extinction of criminal liability is that the state loses the right to punish the perpetrators. The reasons leading to the extinction of criminal liability can arise only from the time the offender commits the offense to the point where the conviction will come into force. The thesis is composed of seven chapters divided into subchapters.

The introduction briefly introduces the topic and basic concepts, explains why the author chose the topic and formulates project objectives. The following chapter describes the historical development of the institute from 1918 to the present.

The various reasons for extinction of criminal liability are regulated in the following chapters. Effective repentance is expressly provided for in the Criminal Code. This institute will apply in cases where the state prefers remedy (prevention) of harmful consequences incurred interests protected by the criminal law, before punishing offenders. Limitation is another reason leading to the extinction of criminal liability governed by the Criminal Code. The purpose of this institute is that after the expiry of the statutory period (limitation period) will be eliminated criminal liability. Another reason for the extinction of criminal liability is the pardon of the President (in the form of abolition). This institute is not governed by the Criminal Code, but the president's competency follows directly from the Constitution. Another chapter regulates other reasons leading to the extinction of criminal liability (death of the offender and extinction of punishable attempt, preparation and participation).

The chapter on procedural consequences of extinction of criminal liability govern the procedural aspects. The thesis is closed by comparison of Czech legislation (governing the extinction of criminal liability) to Slovak legislation.

The conclusion contains a summary of the information presented, and evaluates the achievement of the objectives set.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

KOMENTÁŘE

DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky: Komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z.* 1. vyd. Šamorín: Heuréka, 2001. x s. ISBN 978-80-968567-0-7.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: podle stavu k 1.10.2012.* 3. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2012. 1301 s. ISBN 978-80-8757-629-8.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář I, §1 až 139.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. xvi, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář.* 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. xx, 968 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. xviii, 802 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-116-1.

LITERATURA

BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon s komentářem.* 1 vyd. Žilina: Eurokódex-Poradca podnikatela, 2006. 624 s. ISBN 978-80-88931-47-9.

IVOR, J., ZÁHORA, J. *Repetitóriium rekodifikovaného trestného práva.* 2. dopl. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2007. 183 s. ISBN 978-80-8078-140-8.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část.* 3. vyd. Praha: Leges, 2013. 968 s. ISBN 978-80-8757-664-9.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* 3. vyd. Praha: Leges, 2013. 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945.* 4 vyd. Praha: Leges, 2010. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

MAREČKOVÁ, L. *Milosti: ohnisko lidství v trestním právu.* 1. vyd. Praha: Academia, 2007. 372 s. ISBN 978-80-200-1537-2.

MUSIL, J., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému: k 70. narozeninám.* 1.vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998. 349 s. ISBN 80-85963-68-X.

NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo hmotné.* 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 393 s. ISBN 978-80-7380-291-2.

NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 584 s. ISBN 978-80-7357-509-0.

PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní: Díl všeobecný.* Praha: Všehrd, 1912. 249 s.

SOLNAŘ, V., CÍSAŘOVÁ, D. a FENYK, J. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vyd.* Praha: Orac, 2003. 455 s. ISBN 80-86199-74-6.

STOČESOVÁ, S. a kol. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 149 s. ISBN 978-80-7380-360-5.

ŠÁMAL, P., VOKOUN, R., NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné. 4.díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 144 s. ISBN 978-80-7357-960-9.

VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu.* 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 66 s. ISBN 80-210-4056-4.

ČLÁNKY

HAMUĚÁK, O. Dělbba moci v České republice a Slovenské republice. *Právní fórum.* 2007, 10, ISSN 1214-7966

HRACHOVEC, P. Dodatečné splnění vyživovací povinnosti jako podmínka účinné lítosti. *Právní rozhledy.* 1999, 6, ISSN 1210-6410.

KANTOŘÍKOVÁ, J. K otázce prezidentských milostí. *Právní fórum.* 2004, 1, ISSN 1214-7966

PELC, V. Účinná lítost u trestného činu zkrácení daně a aktuální stav judikatury. *Bulletin advokacie.* 2014, 4, ISSN 1210-6348.

VANTUCH, P. Lze stíhat účastníka na trestném činu, i když není stíhán pachatel? *Bulletin advokacie.* 2014, 3, ISSN 1210-6348.

PRÁVNÍ PŘEDPISY

ústavní zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, ve znění pozdějších předpisů

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících (ke dni 1. 1. 1927)

zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

JUDIKÁTY

usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. března 2000, sp. zn. 8 To 948/99
(publikované pod R 8/2001)

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. listopadu 1986, sp. zn. 5 Tz 33/86
(publikované pod R 27/1987)

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. října 1970, sp. zn. 3 Tz 22/70
(publikované pod R 54/1971)

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 1998, sp. zn. 3 Tz 119/98

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 1999, sp. zn. 5 Tz 165/98

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2000, sp. zn. 3 Tz 31/2000

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. ledna 2001, sp. zn. 7 Tz 289/2000
(publikované pod R 35/2001)

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. února 2003, sp. zn. 7 Tdo 856/2002

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. ledna 2006, sp. zn. 8 Tdo 1607/2005
(publikované pod R 7/2007)

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2006, sp. zn. 5 Tdo 915/2006

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. října 2006, sp. zn. 5 Tz 128/2006

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. července 2007, sp. zn. 8 Tdo 752/2007
(publikované pod R 10/2008)

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2009, sp. zn. 5 Tdo 1469/2008,
(publikované pod R 44/2010)

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2010, sp. zn. 8 Tdo 1452/2009

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2010, sp. zn. 8 Tdo 797/2010
(publikované pod R 53/2011)

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2012, sp. zn. 8 Tdo 272/2012
(publikované pod R 29/2013)

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. března 2013, sp. zn. 3 Tdo 1579/2012

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2013, sp. zn. 5 Tdo 743/2013

nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. I. ÚS 1553/11

nález Ústavního soudu ze dne 28. července 2009, sp. zn. IV. ÚS 3093/08

usnesení Ústavního soudu ze dne 17. května 2000, sp. zn. II. ÚS 137/2000

usnesení Ústavního soudu ze dne 5. března 2013, sp. zn. Pl. ÚS 4/13

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Analýza Ministerstva spravedlnosti o hodnocení institutu účinné lítosti z pohledu Skupiny států proti korupci (GRECO) a OECD [online] 1. 2. 2012 [cit. 28. 3. 2015] Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/A2a---analyza-ze-dne-1--unora-2012---priloha-MS---predlozeno-vlade.pdf

Dôvodová správa k ústavnému zákonu č. 90/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky [online] 23. 2. 2001 [cit. 28. 3. 2015] Dostupné z: http://www.lrv.rokovania.sk/data/att/38377_subor.rtf

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník [Systém ASPI] PSP - Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 2015-2-27] ASPI_ID LIT31870CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.